

A

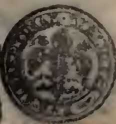
AVREVS RABBI SAMVELIS TRACTATVS,

AD ISAACH RABBI SINAGOGÆ, QVAE EST IN SVBIVLMETA, in formam Epiſtolę conſcriptus.

IN QVO ITA EGREGIE' HVIVSCE TEMPESTATIS miſerrimus Iudæorum ſtatus exprimitur, & ita ipſos uoluntate planè, non ignorantia errare aliqua, palam fit; vt, quid hoc infeliciſſimum genus hominum reſpondeat, omnino non habeat.

QVI QVIDEM TRACTATVS, QVO'D SVPERIORI mirificè ſubſcribat, atque ſubſeruiat, è tenebris, in quibus diù iacuit, reuocatus opera atque beneficio Illuſtris admodumque R.D. DON MARTINI ALFONSI VIVALDI S.Theologiæ ex Bononienſi Collegio Excellentiſsimi Doctoris, atq; præcedentis gloſſatoris, ac tandem ab omni iniuria uindicatus, correctus, emendatus, iterum in lucem prodit.

Venetijs, Apud Baretium de Baretijs. M. D. XCII.

CVM PRIVILEGIIS.

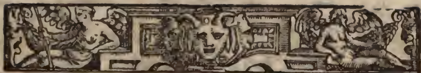

DOCTOR D. MARTINVS ALFONSVS VIVALDVS

GLOSSATOR LIBRI, ZELVS CHRISTI.

Ad Lectorem.

POstquam (Pie Lector) tuæ consulentes utilitati, ac commodo, supradictum Tractatũ, Zelus Christi contra Iudæos, Sarracenos, ac Gentiles nuncupatum, perlegimus, emendauimus, numerauimus, ac Glossis nostris illustrauimus; placuit, ad maiorem gloriam Dei; Iudæorum, Sarracenorum, ac Hæreticorum confusionem; atque omnium fidelium utilitatem, & eruditionem, sequentem tractatulum de eadem materia differentem, per modum maioris confirmationis, ac firmitatis, Hispanum traductorem Hispano alteri addere; cogitantes, quòd quamuis anno Domini, 1475. (ut in eo patet) fuerit primum typis mandatus; I[illegible], propter eius penuriam, raritatem, ac temporum diuturnitatem omnibus, absq; dubio, nouus omnino apparebit, atque uidebitur, at ut talis placebit; maxime, cùm testimonia contineat mirabilia pro nobis, contra inimicos Crucis Christi magnopere pugnantia, illosque conuincentia. Illum igitur hilari animo accipias, totumq; perlegas, ac rumineris, ac pro me Deum depreceris, oro. Vale.

EPISTOLA PROOEMIALIS F. ALFONSI BONIHOMINIS

Hiſpani huius Tractatus translatoris.

REVERENDO in Chriſto Patri Fratri Hugoni Magiſtro Ordinis Prædicatorum digniſsimo, ac ſacræ paginę profeſſori, Eius ſubditus Frater Alfonſus Bonihominis Hiſpanus, promiſſam obedientiam, promptam in ſemper, & deuotam.

Cùm ego, propter paruitatem meam, & inſufficientiam, non ſim talis, quòd vobis poſsim, vel ſciam aliquid magnum facere: vel ſaltem aſsiſtere tanto patri in laboribus, & curis veſtris, quos pro vera quiete omnium, & totius patriæ ſuſtinetis. Ad ſolatium veſtrum aliquale quaſi ſubleuamen laboris, libellum hunc antiquiſ-

quisſimum, qui nuper deuenit ad manus meas, & fuit in antea, tot temporibus occultatus; noua translatione, de Arabico in Latinum per me interpretatum, paruum enzeniolum vobis mitto. Sciendum, quòd inter Iudæos multum gloriantur illi, qui Arabicarum literarum obtinent peritiam. Tum quia illæ literę ſunt in antiquorum Philoſophorum vſu ſatis copioſæ: Tum etiam, quia in eis, vt puto, paucis Iudæis, paucioribus Chriſtianis notis ſcribunt confidentius ſecreta ſua: quæ volunt alijs occultare. Qua de cauſa, vt æſtimo, Iudæus iſte, licèt cathecuminus auctor huius libri: non ipſum Hebræo ſermone, ſed in Arabico annotauit. Sed oportet, vt tardè, vel citò, omnia occulta reuelentur, iuxta ſententiam Saluatoris. Ego verò, in tranſferendo ipſum, auctoritates Bibliæ ab ipſo Iudæo inductas, ſic ſcripſi in locis ſuis in Arabico & Latino, non prout in noſtra habentur translatione ſecundum Beatum Hieronymum; ſed prout iſte Iudæus eas ſcripſit, quando compoſuit iſtud opus. Et hoc feci, ne aliquis mihi poſsit imponere, quòd in contextu aliquid præſumpſerim addere, diminuere, vel etiam immutare. Et vt ſuper hoc eſſent omnes Arabici mihi teſtes. Et hoc dico, quòd Iudæus iſte noſtram translationem non ſequitur, vt videbitur in proceſſu. Me autem, vt credo, oportuit ipſum exponere in Latino, prout ipſe loquitur in Arabico: eius modum loquendi, & ordinem quantum poſsibile eſt ſeruando: aliter non interpres eius, ſed corruptor libri ſui dici poſſem: vt etiam Iudæi ſi viderint iſtum librum in vtraque

lingua

lingua conſcriptum, tantum conuincantur per eum ſi viderent, quòd auctoritates in Latino, ad hoc deſcriptæ in Arabico non diſcordarent. Et cum ſolatio veſtro, domine mi & Magiſter, hic eſt finis huius quem intendo. Conſeruet vos ordini noſtro Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per multa tempora, in ſua gratia, & amore. Amen.

INDEX
CAPITVLORVM
IN HOC BREVI TRACTATV
CONTENTORVM.

Vbi, animaduerte, Lector, literulam, b, post numerum pag. significare secundam paginam.

De

FINIS.

Distichon.

En Iudæe tibi, sunt en tibi perfide fila:
Labyrintheis flexibus egredere.

INDEX
RERVM INSIGNIORVM
QVAE BREVI ALTERO IN TRACTATV
CONTINENTVR.

In quo non te lateat, Lector, literam B. post numerum paginarum locatam indicare secundam paginam.

A

B

C

D

FINIS.

AVREVS RABBI SAMVELIS IN FORMAM EPISTOLAE TRACTATVS,

QVI IN PRAECEDENTI CONSCRIPTA MIRIFICE confirmat,nunc demum post alteram eius de anno 1475.impressionem,per admodum R. D. DON MARTINVM ALFONSVM VIVALDVM expurgatus, candorique suo restitutus, ac in lucem editus.

TITVLVS EPISTOLAE.

Epistola, quam scripsit magister Samuel Israelita oriundus de ciuitate regis Morochiani ad Rabbi Isaac magistrum Sinagogæ, quæ est in Subiulmeta in regno prædicto.

ONSERVET te Deus,ò frater,& permanere te faciat, vsque quo terminetur ista nostra captiuitas, & congregetur ista nostra dispersio, & appropinquet spes nostra,& signet Deus beneplacitũ suum super vitã nostram. Amen. Noui & expertus sum quòd plenitudo sciẽtiæ nostri temporis est in te, & tu es spes nostrę certificationis in dubijs legis,& Prophetarum, cum tuis expositionibus gloriosis. Vnde ego particeps doctrinæ tuæ fieri desiderans,tibi expono exitus cordis mei, super illis,quæ legis sunt,& Prophetarum: super quibus anxior cum timore.Quapropter recurro ad abundantem scientiam tuam,& sapientiam, & mitto tibi libellum istum, sperans per te, Deo volente, in veritate confirmari ac in dubijs declarari.

Quare Iudæi sunt in ira Dei. *Cap. I.*

DEsidero, domine mi,certificari per te,& testimonijs legis,& Prophetarum, & aliarum scripturarum : quare nos Iudæi generaliter percussi sumus à Deo in captiuitate ista, in qua sumus: quę potest vocari proprie ira Dei perpetua,quoniam non habet finem. Nam modo sunt Mille anni completi, & vltra, quòd per Ti-

tum fuimus captiuati. Nos scimus quòd patres nostri adorauerunt idola: occiderunt Prophetas, & legem Dei abiecerunt, & propter omnes istas transgressiones Deus non percussit eos captiuitate, nisi per 70. annos in Babylonia, & post tempus præfatũ placatus est eis, & reduxit eos in terram suam. Et secundum scripturam, ira Dei fuit tunc temporis validissima super omnes iras, quas ante tempora illa commemorat scriptura, & tamen, vt dictum est, pœna tantorum peccatorum non fuit nisi 70. annis. Et nunc domine mi, ira Dei, quę in præsenti punit nos, non habet terminum, nec finis eius promittitur in Prophetis. Si uoluerimus dicere quòd ista præsens ira in qua sumus, sit adhuc illa ira, propter quam fuit illa captiuitas 70. annorum, quia tunc non complete satisfactum est de peccatis prædictis per illos patres nostros, nos facimus Deum mendacem, quod absit, quoniam ipse Deus verus, & gloriosus illi captiuitati imposuit præfatum terminum per Prophetas, scilicet 70. annos, vnde talis non est responsio, sed euasio seu excusatio, nec esset coram intelligentibus proponenda. Et si dixerimus quòd Deus in illa transmigratione misertus est vni parti generis nostri, & non alteri, & illos, quorum misertus est, reduxit ad reędificandum templum, vt dicit Propheta Hieremias, & quòd nos sumus de illis, quorum non est misertus: tunc dicent nobis Christiani, & quòd Deus misertus est eorum, qui adorauerunt idola, & qui occiderunt Prophetas: ergo & nobis, quia nos non peccauimus. Item, in patribus peccatoribus fuit pœna diuinæ vltionis in certo termino: quare ergo nostra pœna esset sine termino, qui non peccauimus? Itaque longa est, & sine termino pœna, in qua sumus, modo iam sunt Mille anni, nec in lege nec in Prophetis huius pęnæ terminũ possumus inuenire. Quare, domine mi, cum Deus punierit patres nostros propter idolatriam, & propter interfectionem Prophetarum, & pœna & culpa sint notæ in scriptura: cum Deus non punit bis idipsum, pro peccatis illis præteritis fuit pœna, scilicet captiuitas 70. annorum, & cum Deus non punit vniuersaliter, nisi propter vniuersale peccatum: oporteret, quòd post illam captiuitatem, nos peccauerimus omnes coram Deo, peccato maiori quam fuerit idolatria primorum parentum, & quam fuerit interfectio Prophetarum, ex quo Deus pro illis peccatis puniuit patres nostros 70. annis, & non amplius, & nos puniuit iam sunt Mille anni & vltra, & puniuit, & dispersit nos per quatuor partes mundi. Tamen quicquid contingat, Dei sumus in omni euentu, quia nulla est excusatio super dicta Responde.

Probat quòd pro quodam graui peccato in quo ſunt, ſint in hac diſperſione. Et arguitur contra eorum obſeruantiam legis. Cap. II.

SVppoſito, igitur, domine mi, quòd ſumus in peccato aliquo maximo, rogo nunc quòd certifices me, ſi poſtquam Deus diſperſit nos de Hieruſalem, & miſit in captiuitatem iſtam longiſsimam, ſeu perpetuam propter illud peccatum, auctoritate noſtra, & propria voluntate, ſine ſpeciali mandato Dei, cur nos in captiuitate iſta non incępimus obſeruare circuncisionem, & ſabbatũ, & alias cęrimonias, quas tenemus ſecundum legem Moyſi? Nam nos cognoſcimus, quòd à tempore quo Titus deſtruxit ciuitatem ſanctã, & templum combuſsit, & bibliothecas, & nos in captiuitatem iſtam diſperſit, & ex tũc ceſſauit inter nos vigere ſacrificium, oblationes, & holocauſta, & Deus non promiſit nobis poſtea, per Prophetam aliquem, nec per prophetiam, nec per reuelationem aliquam certam, quòd nos deberemus redire aliquando in Hieruſalem in ſtatu priſtino, nec mandauit nobis poſtea, quòd obſeruaremus obſeruantias prædictas. Videtur ergo ſequi, quòd nos non à Deo, ſed ab illis, qui erant in ira Dei obſeruantias prædictas accepimus, & tenemus. Et uidetur quòd iuſtè dicent nobis aduerſarij noſtri. Sicut vos obſeruatis circuncisionem, & ſabbatum, & legitis in Sinagogis libros Moyſi, & Prophetarum ſine mandato Dei, quare non aſſumitis vobis ſimiliter ſacrificium, & non facitis vobis Sacerdotem, & Regem, & Principem, & vnctiones ſanctas & incenſum? & quare non edificatis vobis altaria, & ſeruatis cęrimonias, & omnia alia, quæ ſunt in lege contenta, ſicut ſabbatum & circuncisionem, & plura alia, quæ obſeruatis ſecundum traditiones veſtras ſine mandato Dei propria voluntate? ex vtraque parte curritis in offenſam Dei. Et ſi hæc prædicta facitis, contra voluntatem Dei, vel ſi dicitis quia voluntas Dei eſt quòd hæc ſeruetis, & beneplacitum, quod tamen oſtendere non poteſtis; quare non obſeruatis ſupradicta alia, quorum multa facere poteſtis? Et ſi non permittunt vos facere Reges, & populi ſub quibus iacetis, non permitterent tamen uos multa alia facere, ſicut permittunt circuncisionem, & libros, & Sinagogas, & alia quæ ſeruatis. Et ad hæc domine mi, non eſt nobis in promptu reſponſio ſufficiens, vt videtur: ſumus tamen Dei in omni euentu.

Quomodo omnis obseruantia legis Iudæorum non est acceptabilis Deo propter peccatum, in quo sunt.
Cap. III.

INuenimus, domine mi, Deum loquentem per os Zachariæ & dicentem 7. cap. ubi loquitur de illa prima captiuitate breui, interpretando hanc auctoritatem secundum quòd scripta est in Arabico sicut infra posita est, sonat in Latino. Hæc dicit Dominus Deus sacerdotibus, & populo terræ. Quando ieiunastis, & plorastis, in 6. & 7. toto tempore 70. annorum, intellexistis quòd ieiunaretis ad me, aut ploraretis. Ego tale ieiunium nolui a uobis, nostra autem translatio aliter se habet, sed ego scribere propono sicut iacent in Arabico auctoritates, quas Samuel iste adducit, non sicut sunt in nostra biblia. innuit Dominus (Domine mi) in prædictis uerbis quòd dum nos iudæi fuimus per 70. annos in dicta captiuitate fuimus sine lege, quia ieiunium non habuimus, neque habemus à lege, sicut alias obseruantias, & similiter fuimus sine circuncisione, & sine sabbato. Et, sine dubio, omnia hæc non ualent, dum ira Dei manet super populum suum. Illa uero prima ira Dei fuit breuis, quia 70. annorum: ista quidem, in qua nunc sumus, est longa iam Mille annorum & ultra, & non inuenitur ei terminus in Prophetis, & timeo, domine mi, quòd sicut Deus misit in captiuitatem illam breuem patres nostros sine lege, & sine obseruantijs, nec acceptauit ieiunia, nec obseruantias legis eorum, quousque fuit completum tempus pœnæ ipsorum scilicet 70. annorum: sic in ista captiuitate ultima, non acceptat opera, quæ facimus secundum obseruantias legis. Quare constat quòd nos sumus in maiori peccato nunc, quam patres nostri fuerint in Babylonia. Vnde nos sumus in maiori ira Dei quam illi essent, & per consequens, opera nostra sunt ei minus placita, & nos sumus ei magis odiosi. Et patet quòd illi propter mortem Prophetarum, & quia idola coluerunt, fuerunt tantum 70. annis in captiuitate, & nos propter magnum peccatum & maximum, sumus captiui iam sunt Mille anni & ultra. Et hæc captiuitas, domine mi, sine dubio est illa, quam Deus per os Danielis Prophetæ uocat desolationem, cum dicit cap. 9. Vsque ad consummationem, & finem perseuerabit desolatio, &c. Prima captiuitas uocatur transmigratio, quia post modicum tempus fuerunt reducti cum honore in Hierusalem, sed hæc uocatur desolatio perpetua, in qua pro certo, Deus non miserebitur nostri sicut miserebatur patrum

nostrorum

nostrorum in Babylonia: excepto quod consolabatur eos per Prophetas, qui promittebant illis liberationem, & erant omnes simul. nobis autem nihil promittitur, & insuper dispersit nos per vniuersa regna mundi. Attamen quicquid contingat, Dei sumus in omni euentu.

Ostendit quòd Iudæi sunt cęci. *Cap. IIII.*

DOmine mi, ualde mirabile est mihi de nobis. Speramus enim quotidie liberationem de captiuitate ista, & semper de hoc loquimur, & semper loquimur de reductione nostra in Hierusalem; & ideo sumus cęci, vel deceptores simplicium. Nam constat, quod post dispersionem nostram quæ facta est per Titum, non apparuit in nobis Propheta, qui nobis promitteret reductionem, nec etiam post captiuitatem 70. annorum, fuit Propheta, qui loqueretur de ista captiuitate, quæ non habet finem, nisi in fine mundi, nec deliberationem habet, nisi per consumationem sęculi, quia Daniel illam uocat desolationem sine fine cap. 9. Vnde timeo, domine mi, quod cum tanta captiuitas non possit manere super totam gẽtem nostram á Deo, nisi propter maximum peccatum in Deum, quod maius est, quam interfecisse Prophetas, & adorasse idola; propter quæ peccata patres nostri fuerunt puniti, quod sicut Deus non miseretur nostri in uita, cum in eodem peccato perseueremus, sic etiam nec miserebitur mortuis ex nobis. Attamen sumus Dei in omni euentu, qui euenerit.

Quòd Iudæi decipiunt alios, & seipsos. *Cap. V.*

DOmine mi, videtur quod decipiamus alios, & nosipsos, quia in libris legum, & Prophetarum habemus Deum promittentem nostræ genti liberationem, & congregationem de dispersione multipliciter. Sed bene aduertenti omnes promissiones, quas habuimus, vel fuerunt completæ ante captiuitatem. 70. annorum, & in ipsis 70. annis: vel promissiones fuerunt propter peccata illorum, quibus promissiones sunt totaliter impeditæ, sicut propono corã te, domine mi. Exempli gratia. Ista pauca dicuntur in Ezechiele: Si feceritis iustitias meas, & mandata mea seruaueritis, congregabo vos de quatuor partibus mundi, & leuabo uos, & adducã vos per mare, & reducam vos in domum sanctam uestram. Ecce quod id quod Dominus nobis promittit per Ezechielẽ in prædictis verbis & alijs locis libri eiusdem Prophetæ, iam completum est plu-

ries

ties ante illam captiuitatem. 70. annorum, & omnes promissiones Domini tales maiores, & minores, quæ in diuersis locis sactorum librorum continentur, completæ fuerunt antequam caderemus in istam vltimam captiuitatem, quæ non habet finem. Modo iam sumus in Millesimo anno, & vltra, nec in aliquo libro Prophetarum eius terminum inuenimus, nec vlla Dei promissio, ubi agit de liberatione, & congregatione intelligitur de ista captiuitate perpetua: sed de illis tribulationibus, & dispersionibus, antedictos. 70. annos, nec postea congregatio de dispersione promissa est nobis. Vnde oportet, quod post istos. 70. annos commiserimus illud peccatum magnū, propter quod Deus, sine termino punit nos, in quo peccato sumus, & manemus omnes: aliter Deus misericordiā suā non continuisset in nobis ira tam longa. Nam uidemus per scripturas, quod omnia peccata, quæ commiserūt patres nostri ante 70. annos prædictæ captiuitatis punita fuerunt, & de multis exempla hæc pauca induco. Peccauerunt patres nostri ante. 70. annos qui exiuerunt de Aegypto, & promissio eis facta in eis locum nō habūit, sed in peccatis suis in deserto mortui sunt. Peccauit ipse Moyses ad aquas contradictionis, & terram promissionis nō meruit. Peccauit ipse Aaron, & portauit pęnam. Heli sacerdos peccauit, & ruptis ceruicibus expirauit: & posteritas eius sacerdotio priuata est, & tamen Deus promiserat sacerdotium ineternum. Sed huiusmodi promissa intelliguntur semper, nisi propter peccata demereant̄ accipere: ut patet in regno Dauid, quod carnalis posteritas eius priuata est regno. Sicut etiam Deus uerus, & gloriosus promisit Abrahæ, & semini suo terram illam ineternum possidendā, & frequenter perdiderunt eam propter peccata sua; & frequenter restituit illis Dominus, usque ad vltimam uicem qua perdiderunt. Iam sunt mille anni, & ultra, & iam non est spes recuperandi eam, quia manemus omnes in eodem peccato, propter quod terram nostram perdidimus. Et, domine mi, multum mirabile est, cum omnes concordemus, quod oportet, ꝙ post captiuitatem. 70. annorum in Babylonia peccauimus contra Deum maximo peccato: & tamen nullus est qui dicat, quod est id peccatum, propter quod incurrimus tanta mala. & si aliquis nostrum cognoscat nostram causam, & peccatum, propter quod incurrimus tanta mala: nullus tamen id aperit proximo suo, nec ipsemet, qui cognoscit, in suam cōuertit utilitatem, sed omnes iacemus prostrati: & uidemus manifestè, quod in prædicta captiuitate. 70. annorum erat Deus cum patribus nostris in Prophetis idest Hieremia, & alijs prophetis, & dedit eis Salathiel ducem, & principes, & sacerdotes, cū quibus exiue-

uerunt de Babylone peracta pnīa,& placato Deo ædificauerūt Hierusalem,& templum,& alias ciuitates,& effudit Deus sup illos misericordias suas copiose. Et tamen in ista captiuitate nullus Propheta nobiscum est,nec Deus, ut apparet. Igitur domine inquirā, & non cessabo quærere,quod peccatum est id tantum,propter qd sumus in hac captiuitate Mille annis, & ultra. nec habemus Prophetam,nec regem, nec sacerdotem,nec altare,nec sacrificiū, nec vnctionem,nec incensum,nec purificationem : imò facti sumus abominabiles toti mundo sicut Deo, & cōtemptibiles: in solo corde tantum nostro regnat superbia, qua nosipsos præferimus toti mundo. Et quod super hoc sentio pandam tibi domine mi : nec minus, quicquid eueniat,nos Dei sumus.

Quod sit illud peccatum, propter quod Iudæi sunt in hac captiuitate. Cap. VI.

NVnc ergo, domine mi, paueo, quod id peccatum propter qd sumus in hac desolatione,& in captiuitate ista,sit illud peccatum,super quo locutus est Deus per Prophetam Amos. 2. cap.cum dicit sic Super tribus sceleribus Iuda conuertam, uel transferam Israel. Nota quod ubi in Biblia nostra est conuertā,hic habet transferam. & est ad propositum eius magis, & super quarto non transferam eos,quoniam uendiderunt iustum pro argento. Et nos, domine mi,secundum doctrinam nostram dicimus, quod iste iustus fuit Ioseph filius Iacob,qui fuit venditus à fratribus suis in Aegypto,& sic teneo ego, nisi quod sermo diuinus ponit istud peccatū venditionis quartum in numero peccatorum seu scelerum Israel. Ipsi etiam Christiani, quibus sāctorum librorum studium videtur esse traditum à Deo,respondent doctrinæ nostræ prædictæ, & dicunt,quod primū in quatuor sceleribus Israel est uenditio Ioseph à fratribus suis,& secundum peccatum,siue scelus assignant adorationem uituli in Oreb, & tertium scelus occisionem Prophetarum. propter quod fuimus captiuati in Babilonia.70.annis, & dicunt,quod quartum scelus Israel fuit uenditio iusti. s. Iesu, qui ad literam fuit uenditus post transmigrationem præfatam.70.annorum. Et, si nos,domine, uolumus tenere præfatam doctrinam nostram,& respondere Christianis : oportet quod nos assignemus in Israel ante venditionem Ioseph uaria scelera præcessisse, ut ipsa uēditio Ioseph sit quartum scelus. Sed hoc non poterimus sustinere, quia testimonium libri Genesis est contra nos, qui venditionem Ioseph ponit primum scelus filiorum Israel,& Propheta Amos po-

nit

nit expresse quartum scelus venditionem iusti, propter quod fuimus in captiuitate, de qua loquitur Deus comminans, ꝙ non reducet nos vltra in terram promissionis cum dicit: Et super quarto non transferam eos, quoniam vendiderunt iustum pro argento. Et manifeste apparet mihi, ꝙ nos super illo peccato quarto venditionis iusti iuste sumus puniti iam sunt Mille anni, & vltra, in quo tẽpore nil proficimus inter gentes: nec est spes proficiendi amplius.

Quod iustus Iesus Christianorum Deus iniustè uenditus sit. Cap. VII.

EXpauesco, domine mi, & timeo quod iste Iesus, quem colunt Christiani, sit ille iustus venditus pro argento secũdum Amos Prophetam, & timeo quod de ipso sunt hæc, quæ mihi occurrunt testimonia Prophetarum. & illa eadem in doctrina sua valde aperte applicant Christiani. Isa. Propheta primo ca. dicit. Vę genti peccatrici, filijs sceleratis: quoniam ipsi elongauerunt se à Deo, & blasphemauerunt sanctum eius, & inclinati sunt retrorsum. Item idẽ Propheta dicit: Quasi ouis ad occisionem ductus est, qui non apetuit os suum. Item dicit. Vir habens dolorem, & sciens infirmitatem. Item fuit despectus, & propter hoc non reputauimus eum: ipse enim oblatus est, quia ipse voluit. Item de angustia iudicij depositus est, generationem eius quis enarrabit? Item propter culpam populi mei transfixi eum, & dabit iniuriatores pro sepultura, & diuites pro morte sua. Et timeo, domine mi, ꝙ iniuriatores fuerunt patres nostri, & diuites Pilatus, & Herodes, & Anna, & Caiphas, sicut dicit Propheta Dauid: Consurrexerunt omnes reges terræ, & maiores, & contra Deum, & contra Christum eius. Reges. s. prædicti maiores. s. patres nostri. Et timeo domine, quod iste Iesus sit ille commutatus, & venditus pro argento, de quo loquitur Zacharias Propheta, & Amos, & alij Prophetæ. De quo etiam loquitur Isa. Propheta, cap. 53. Deponet omnes iniquitates, & orabit ꝓ infidelibus. Timeo ego, domine mi, ꝙ iste Iesus sit ille iustus, de quo dicit Dauid in Psal. 73. Delectati sunt in animam iusti. & sanguinem innocentem condẽnabunt, & propter hoc eiecit eos Deus & disperdet illos Dominus Deus noster. Et timeo, domine mi, ꝙ iste sit ille iustus, de quo loquitur Hieremias cap. 9. cum dicit. Homo est, & quis est qui intelligit eum? Item Hiere. cap. 10. Species vultus nostri Christus Deus captus est pro peccatis nostris. Cui diximus. In umbra tua uiuemus inter gentes. Timeo etiam domine mi, ꝙ iste sit ille iustus de quo dixit Deus per os Zachariæ Prophetæ

phetæ cap.13.Dicetur enim in illa die: quæ sunt istæ plagæ in palmis tuis? Et respondebit. Plagatus fui in medio domus meæ inter illos,qui dilexerũt me,& leuauit ensem pastor meus supra me. Idẽ cap.12.Aspicient ad me die illa,& illum quem transfixerunt:& plãgent super illum quasi planctum vnigeniti. Timeo etiam domine mi,ꝙ iste fuit iustus ille,de quo dicit Abacuch. c.3. Cornua in manibus eius ibi abscondita est fortitudo eius, &c. Et concordat Euangelium Christianorum,vbi narratur mors Iesu,& ostendunt. Cum autem venissent ad Iesum inuenerunt eum mortuum, & misit unus ex eis lanceam suam,& trãsfixit. Paueo domine mi,quod iste sit iustus de quo dicit Abacuch.c.13. Egressus es Domine salnare populum tuum cum Christo tuo.

Quomodo post occisionem Christi facta est dispersio Iudæorum secundum Danielem. Cap. VIII.

EXpauesco,domine mi,super his,quis fuit iste iustus sine peccato de quo loquitur Isa. Propheta. Et quis sit ille iustus uenditus pro argento, propter quod dicit Dominus per Amos Prophetã vbi supra,quod in testimonium quarti sceleris non transferet eos in terram promissionis amplius. Videtur etiam domine mi, qđ completum est,quod scribitur Dan. 9.capitu. ubi dicit:Postquam consumatæ fuerunt. 62. hebdomadæ occidetur Christus: & tunc veniet populus cum principe venturo, & destruet ciuitatem, & domum comminuet, & condemnabunt eam,& auferetur sacrificium & consumabitur destructio perpetua. Et non est dubium,domine mi,quin destructio desolationis perpetuæ sit captiuitas ista in qua sumus iam sunt Mille anni. Et aperte dicit Deus per Prophetam, ꝙ erit desolatio perpetua post occisionem Christi, sicut est desolatio nostra postquam Iesus fuit occisus. Nec comminatus est Deus nobis perpetuam desolationem nisi post occisionem Christi. Et si voluerimus dicere,ꝙ ante mortem Iesu fuimus in desolatione. Ad hoc respondent nobis Christiani,ꝙ ante mortem illam nõ fuit desolatio nisi.70.annis, & plus hoc fuimus reducti in terram promissionis,& fuimus apud Deum in gratia,& honore. Certe domine mi, ego non uideo euasionem contra prophetiam istam: qa de facto probatur nobis,ꝙ postq̃ à reædificatione fuerunt completæ. 72.hebdomadæ supra anno,qui sunt anni. 400.& 33. tũc fuit Iesus occisus à patribus nostris, & postea venit dux. s. Titus,& populus Romanus, & fecerunt nobis secundum prophetiam istam, hodie sunt Mille anni,& vltra,& nihilominus si in ira Dei sumus,& tamẽ

in ipso speramus. Et si dicamus ꝙ Christus venturus est, & nondū venit,& re habebimus terram promissionis, & reædificabimus ciuitatem,& habebimus gratiam Dei,& honorem in terra nostrâ, & ista desolatio non erit perpetua. Respondebunt Christiani, ꝙ adhuc ergo manet nobis occisio Christi, & aduentus Titi, & populi Romani, & desolatio peior ista,in qua iam fuimus per Mille annos. Heu dominę,non est excusatio nec euasio consona. Sed tñ quicquid contingat Dei sumus in omni casu,si in eo speramus.

Quod duo sunt aduentus Christi. *Cap. IX.*

TImeo, domine mi, ꝙ Christus iam uenit, & iam adimpleuit primum aduentum suum; quia in scripturis nostris inuenimus duplicem eius aduentum. Primus aduentus Christi describitur in Prophetis in paupertate,& humilitate. Secundus in gloria, & maiestate. Et de utroque aduentu proponam illa, quæ mihi occurrunt. De primo aduentu dicit Deus per os Zach. cap.9. Lætare filia Sion,ecce præceptor tuus venit pauper æquitans asinum: Et ĩ isto aduentu describit eum Isaias despectum: Daniel occisum: Zacharias,& Amos uenditum. & tamen iam fuerunt completa, quæ in libello descripsi, & describam:non reputauimus eum. i.non cognouimus eum. sicut dixit Isaias Propheta. sed despeximus eum, & præualuimus contra eum. Sed gloria eius, & maiestas eius erit manifesta in secundo eius aduentu, quando ignis, & flamma præcedet eum, & exardescet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Sicut dicit Deus per os prophetarum Dauid,& Isaię. Et timeo domine mi, ꝙ Christus non iudicabit aliter quam cū igne ad mortem,quia nos interfecimus omnes Prophetas,qui annuntiauerunt nobis de ipso, prout Deus testificatur contra nos per os Heliæ Prophetæ quarto libro Regum. Et sic interfecimus illum iustum propter quem sumus in ira Dei sine fine.attamen Dei sumus..

De primo aduentu Christi. *Cap. X.*

TImeo,domine mi, Deus describit aperte duos aduētus Christi per os Isa. Prophetæ.2.capit.cum dicit. Consurge,consurge,induere fortitudinem brachium Domini,bis dicens consurge, propter eius duplicem aduētum, & singillatim clarè primum Christi describit aduentum quantum ad passionem, & deiectionem c. 50. & 53. per totum. Et specialiter cum dicit: Vidimus eum, & non erat aspectus,& species,neque decor.&c.Primum eius aduentum

tum ponit Isa.9.cap.cum dicit. Paruulus natus est nobis. Et statim subiungit secundum eius aduentum cum dicit: Et vocabitur fortissimus gigas potens, frater thronum dauid sedebit, vt confirmet illum ab initio vsque inæternum. Zacharias autem Propheta describit eum pauperem, & sedentem super asinum cap.9. Et quid aliud est hoc, nisi quod Propheta describit primum aduentum in humilitate, & secundum in potentia, & maiestate? Sic etiam describit eum Daniel cap. 7. circa medium, ubi dicit: Considerabã, vel aspiciebam in visione noctis, & ecce in nubibus Cœli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: omnes populi, tribus, ac linguæ adorabunt eum, & seruient ei. Hebræus habet: tribus ac linguæ honorabũt eum, & non deficiet potestas eius, quia non auferetur, & regnum eius manebit inæternum. Nostra autem translatio habet: Tribus ac linguæ seruient ei, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. aliàs, & non deficiet potestas eius. aliàs potestas eius inæternum, & regnum eius manebit inæternum. aliàs non corrumpetur. Et manifestum est, domine mi, quod in secundo aduentu sedebit Christus ante antiquum dierum, qui est Deus ad iudicium, sicut sedit in primo aduentu ante patres nostros iudæos, ut iudicaretur. Et istos duos aduẽtus Messiæ idest Christi, innuit Propheta Dauid in Psalmo cum dicit: quia venit quoniam venit iudicare terram. Propter primum eius aduentum, qui fuit simplex dicit; quia venit. propter secundum vero, qã erit cum potentia dixit: quoniam venit iudicare terram. De secundo eius aduentu loquitur Zach. cap. 14. cum dicit. Impriment vestigia pedes super montem Oliuarum, &c. Et nos domine, non dicimus, quod Deus in essentia sua, & natura habet pedes, nec carnem, nec illa quæ corporis sunt; sed habere pedes conuenit omni creaturæ corporeæ. Dicit etiam Dauid Propheta, quod supra allegatum est loquendo de secundo eius aduentu. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius inflammabit. Sed domine, non dicimus, ꝙ Deus sit circunscriptus, quod aliquid posset esse in circuitu eius inquantum Deus; sed auctoritates similes habent veritatem ad literam in illo iusto, quem Prophetæ describunt: nunc loquentes de eius humilitate, nunc de eius maiestate. & de hoc loquitur Malachias cap. 3. cum dicit. Ecce dominus venit, & quis poterit stare ante aduentum eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & sedebit, & liquefaciet argentum, & aurum. Ecce qualiter iustus ille, qui fuit iudicatus, veniet in secundo aduentu. Et attende,

domine mi, qualiter describit eum ibidẽ Propheta in eodem ca. 3. cum dicit. Tunc ego veniam, & intrabo in iudicio ad eos, & ero testis verax super adulteris, & malis, & periuris, & super illos qui defraudant mercedem mercenarij, & qui spoliant pupillos, & uiduas & opprimunt peregrinum, & pauperẽ. Et idem, domine mi, describit Ezech. cum dicit. 34. c. vbi loquitur de pastoribus, & ouibus dicẽs: Ego separabo ab eis, scilicet à iustis, transgressores, & incredulos. Hæc non habet translatio nostra: sed in Arabico dicit sic: O domine mi ecce, ꝙ in secundo aduentu separabit incredulos de medio iustorum, sicut etiam dicunt Malachias, & Ezechiel clarè. & in primo aduentu nemo nostrum cognouit eum, quia exiuerat limites humanæ naturæ. Sicut dicit Deus per os Isaię Prophetæ c. 53. & inter iniquos computatus est, & propter hoc non reputauimus eũ. & Hiere. dicit. 18. c. Ipse est homo, & quis scit eum? & timeo, domine mi, quod patres nostri in primo aduentu Messiæ defecerunt, & errauerunt, & pp hoc sumus in ista captiuitate, quæ non habet finem. & tamen quicquid contingat Dei sumus, & in ipso speramus.

De secundo aduentu Christi, quod tunc sit cum potentia iudicaturus.
Cap. X I.

DOmine mi, paueo ne iste iustus iudex sit ille, qui iudicaturus est, cum potentia in aduentu secundo, & qui fuit Saluator in aduentu primo omnium qui crediderunt in eum. Quoniam Propheta Dauid dicit de illo: Notum fecit Dominus salutare suum: & in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Adhuc dicit Isa. capit. 12. Haurietis aquas de piscinis Saluatoris. Quod dictum secundum uidere meum, intelligo de baptismo. Nam in primo aduentu saluauit per aquam, & in secundo iudicabit per ignem. Et de isto Saluatore dicitur, domine mi, Iob. 19. Scio quod Saluator meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea oculi mei videbunt Deum meum. Attende, domine mi, quod uocat istum Saluatorem Deum. Constat autem ꝙ oculi carnis non uidebunt Deum. Ecce habemus secũdum scripturas, quod Saluator est iste Deus iustus, de quo est sermo. & solus potest dici uerus iustus, quoniam nullum peccatum fecit, secundum quod de illo Deus testificatur per os Isaiæ Prophetæ. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nec de Moyse, nec de aliquo Prophetarum dicitur, quod sit Saluator iustus, & sine peccato: quia Moyses peccauit, & omnes Prophetæ peccauerunt, sicut vos scitis domine mi. Et idcirco nullus

eorum

eorum vocatur iustus in scriptura, sed illud nomen isti soli seruatur, & sine dubio, non saluantur nisi ij, qui credunt primum aduentum suum,& illi qui nō credunt non habent causam aliquam, quòd saluentur in secūdo aduētu eius, sed digni sunt morte, quia digni erant morte illi, qui non credebant Moysi,& non obediebāt ei qui fuit peccator, quantomagis digni sunt igne illi, qui non credunt,& blasphemant istum iustum & Dominum, qui peccatum nesciuit vnquam. quicquid tamen eueniat Dei sumus nos.

De Christi Ascensione. Cap. XII.

DOmine mi, nos inuenimus in scripturis quòd Christus exaltabatur de terra ad cœlum,& ego timeo quòd illud sit completum in isto, qui fuit interfectus à patribus nostris,& de ista exaltatione dicit Dauid Propheta in Psalmo 24. O magnates aperite portas principatus vestri, & eleuamini portæ æternales,& introibit Princeps gloriæ. Et attende domine, quòd respondent illi Angeli. Quis est iste Princeps gloriæ? & ipse respondet illis. Dominus virtutum fortis in prçlio. Et constat domine mi, quòd iustus iste dominus virtutum non habuit prælium nisi in primo aduentu suo, quia quando sedebit ad iudicandum ignis in circuitu eius exardescet, & inflammabit in circuitu inimicos eius,& conflabit iustos per ignem quasi argentum, & hoc in vltimo eius aduentu. Nullus autem præliabitur contra illum, nec locus erit pugnæ. Adhuc de iusti huius exaltatione dicit Isa.cap.63. Quis est iste qui venit de Edom, de terra rubens vestimentis eius de bosra, sicut ille formosus in stola? Et respōdet ijs iustus iste: Ego qui loquor iustitiam, sum expugnator ad saluationem. Et dicunt ei Angeli. O domine, quare rubrum est uestimentum tuum sicut calcantis torcular? Respondet dicens illis. Torcular calcaui solus, & non erat vir mecum. Vide domine mi, quam proprie loquitur Isaias, & timeo quòd huius iusti responsio non tangat nisi nos, cum dicit: Calcaui eos in ira mea, donec aspersus est sanguis eorum super indumenta mea,& inquinata sunt omnia vestimenta mea. Sed dies vltionis in corde meo,& annus retributionis meæ venit. Quantū ergo sperare possumus in iusto isto, domine mi, vbi scimus ipsum de nobis angelis fuisse cōquestum in cçlo, & notificauit eis quòd ipse calcauerit torcular solus? Et quid aliud calcauit in ira sua nisi nos, qui post bellum quod habuit in primo aduentu suo prostrati sumus ab eo,& calcati, iam sunt Mille anni, & adhuc restat dies vltionis in vltimo eius aduētu,& annus retributionis in corde suo?

Vtinam

Vtinam domine mi, quando interfecimus Isaiam, deleuissemus istam auctoritatem prædictam de Prophetia sua, quòd nunquam legeretur ab aliquo. Et ecce quod Dauid uocat bellum cum dicit: Dominus virtutum fortis in bello: hoc Isaias vocat torcular. Heu domine mi, nos bibimus mustum illud, de quo etiam dicit Iacob Patriarcha & Propheta, vt habetur in libro generationis creaturarum cap.49. de Iuda: Lauauit stolam in sanguine, scilicet vuę, sicut est factum in nobis in primo aduentu Messiæ. Sed quid faciemus in aduentu eius ultimo, quando stabunt homines coram homine iudicante, & in circuitu eius erit ignis paratus ad deuorandum illos, contra quos tulerit sententiam? Tunc enim nõ erit tempus belli, nec iam in torculari calcabitur, quia iam ex tunc nõ erit locus nec tempus pœnitendi nec refugij, sed iustitia, vt sicut ipse iudicatus fuit sine peccato qđ inueniretur in eo, sic ipse iudicabit peccatores. Dicit enim Deus in Prophetia Salomonis, Prou. 11. Quando iustus recipiet iudicium, vbi erit impius & peccator? Vnde si iustus vix saluabitur, quid erit tunc de impio?

Adhuc fortius probat corporalem Ascensionem Christi. *Cap. XIII.*

VAlde timeo, domine mi, quòd hæc quæ dicta sunt testimonia Prophetarum de illo iusto, quòd scilicet fuit vẽditus pro argento, vt dicit Amos Propheta. Quòd calcauit torcular, vt dixit Isaias. Quòd gessit bellum cum patribus nostris, sicut dicit Dauid. Quòd captus fuerit in peccatis nostris, sicut dixit Hierem. Quòd vulneratus fuerit in palmis suis, sicut dixit Zach. Quòd super eius vestem missæ sunt sortes, sicut dicit Dauid. Quòd ascẽdit in cœlum sicut dixit idem Propheta, & alij; quòd non conueniat Deo in essentia siue in natura diuina, secundum quam nec resurgit, nec exaltatur, nec sedet, nec descendit. Ex ijs quæ dicta sunt sequitur necessario, quòd iam venerit ille iustus, cuius naturæ corporeæ hæc prædicta, & similia poterunt conuenire. Si autem tibi videtur forte durum credere, domine mi, quòd homo corporeus ascendit in cęlum, audi auctoritates & exempla, quæ mihi occurrunt de scripturis nostris. Et super hoc dicit Dauid propheta de illo: Ascendit Deus in altum, & saluabit captiuitatem, dedit bona hominibus. Dicit etiam in Psalmo 67. de ascensione eius iubilate Deo, & glorificate nomen eius: iter facite, qui ascendit de partibus occidentis, dominus nomen illi. Adhuc, domine mi, dixit Dauid de illo in Psalmo, quem tu habes in corde. Iubilate Deo

qui ascendit super cœlum cęli ad orientem. Et de isto dixit Amos cap. 19. Dominus est qui ędificauit in excelso sedem suam . Et de ipso dicit etiam Dauid in Psalmo 66. Ascendit Deus in iubilo & dominus in voce tubæ. De ipso etiam dixit Aser Propheta cap. 3. Vidi hominem descendentem de corde maris, & peruenit vsq; ad cœlum. Et quia non habemus istam prophetiam : obmisi multa scribere, quæ allegat super hoc, imò habemus eum, sed ipse tunc nesciuit quòd Aggeus in latino vocaretur Aser in Arabico. Dicit etiam Moyses in cantico. Leuabo ad cœlum manum meam, & Deut. 33. dicit etiam Isa. cap. 21. Consurge, consurge brachium do mini. De isto etiam ait Anna mater Samuelis primo Reg. 2. cap. dabit dominus imperium regi suo, & sublimabit Christum suum. Dauid etiam dixit. Ascendit dominus super pęnnas ventorum. Et hęc auctoritates occurrunt mihi ad probandum exaltationem Christi corporalem usque ad cœlum, & sunt plures alię, quas tu do mine bene scis. Nunc etiam exempla aliqua adducam de lege nostra, quia uidetur etiam nobis multũ inconueniens credere, quòd in corpore ascendit in cęlum, & hoc est propter considerationem, nam in lege & in Prophetis inuenimus quòd Deus uerus & glorio sus assumpsit de terra, & eleuauit plures sanctos viros patres nostros. Et si de istis non dubitamus propter eorum sanctitatem, & propter testimonium scripturæ, quare dubitamus de ascensione istius iusti, in corpore & anima, cui magis scriprura perhibet quã illis testimonium sanctitatis? Et quia durius bellum secundum Prophetas sustinuit, & plures captiuationes mundi, quam aliquis de prædictis. Et præterea domine, sine exẽpli positione scis, quòd Matusalem & Enoch iusti, & Helias Propheta fuerunt assumpti à Deo de mundo isto in corporibus suis. De Moyse etiam non est dubitandum, quin sit in cœlo in corpore & anima, ut dicitur Deu ter. 34. dixit Deus ad Moysem : Ascende in montem nocte & morere ibi. Et ascendit in montem & mortuus est ibi. Et nesciuit ho mo sepulchrum eius usque in hodiernum diem. Et quid significat quòd sepulchrum eius est ignotum in terra, cum ipse fuit Propheta maior, & sanctior alijs, nisi quòd Deus resuscitauit eum, & assumpsit eum in corpore & anima, sicut alios iustos assumpsit & eleuauit ad locum ubi sunt? Nec nos debemus mirari supra hoc, quòd aer iste leuis, & subtilis posset portare corpora tam grossa & ponderosa, quia nos scimus quòd aqua, quæ est in raritate similis aeri, quando placuit potentiæ omnipotenti, portauit corpora filio rum Israel in eorum exitu de Aegypto. Et quando fuit acceptum sacrificium, ignis descẽdit de cęlo & eleuauit & portauit corpora

pecorum

pecorum & boum, quæ offerebantur Deo. Moyses vero & Helias prophetauerunt de illius iusti eleuatione, ac alij Prophetæ. Vnde cum oportet nos esse credentes de eleuatione corporea dictorum sanctorum, cur sumus increduli de eleuatione istius iusti, & eum eleuatum esse in cœlum, de quo tot sunt testimonia Prophetarum in scripturis sicut dictum est? Et posset induci vt quia satis apparet quòd Deus assumpsit prædictos sanctos, de quibus nullus dubitet, vt ad fidem disponentur corda hominum, & vt de ascensione sui iusti etiam non dubitarent. Est autem & alia causa, quare & ipsi nostri dubitant, quia aduentus eius primus fuit occultus, & modus insolitus: sicut dicit Isa. Homo est & quis cognoscet eum? Idem Propheta etiam dicit. Virgo concipiet & pariet filium. Vbi aduertendum est quòd tacet de patre secundum carnem, & propter hoc quod alibi dicit. Non reputauimus eum, & Iere. cap. 31. dicit. Signum nouum creauit Deus super terram, mulier circundabit, &cæt. dicit etiam cap. 5. Proptet hoc dabit eis Deus vsque ad tempus in quo parturiens pariet. Et notandum quòd non facit Propheta mentionem de marito istius parturientis, cum inquit natiuitatem istius iusti, qui solum natus est præter solitum modum cursumque carnalem, qui est ex viro & fęmina sicut de illo prædictum est per os Isa. cap. 9. cum dicit. Audite domus Iacob: Deus dabit vobis signum, virgo concipiet, &c. Omnes autem alij sancti qui dicti sunt, nati sunt de fęmina & viro carnaliter concepti in peccato, & omnes fuerunt peccatores, & ipse Moyses sanctior parentibus Prophetis peccauit, & confitetur per os suum se peccasse. De iusto autem isto dicitur per Isaiam 53. cap. Qui nunquam peccauit, nec inuentum est mēdacium in ore eius. De alijs omnibus sanctis dicit Deus per os Iob cap. 25. In omnibus sanctis suis non est inuentus sine prauitate. Et Hiere. Propheta dicit cap. 17. Corda hominum praua.

De cæcitate Iudæorum, quòd non credunt Christum aduenisse, nec intelligunt. Cap. XIIII.

Timeo, domine mi, quòd sit completum in nobis quod dixit dominus per Isaiam Prophetam. Cecidit cęcitas super Israel quousque intrauit plenitudo gentium. Et iterum dicit c. 6. Audientes audient, & non intelligent, & videntes videbunt, & non cognoscent, quia corda istius gentis sunt ingrossata. Et adhuc eodem cap. Excęca cor populi huius, & obtura aures eius, ne forte addiscant & conuertantur ad me, & sanem eos. Et dixit

Isaias. Vsqueq uo domine? & dixit: quousque sint ciuitates desertæ,& maneat domus sine habitatore. Dixit etiam Daniel cap. 12. Claude sermones & inuolue prophetiam. Et Hiere. 17. Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in lapide Adamantino, & extensum super latitudinem cordis eorum. Et Isa. cap. primo. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, populus autem meus non intellexit. Et iterum 8. Miluus, & Hirundo, & Ciconia sciunt tempus aduentus sui, populus autem meus non cognouit me. Et hæc omnia domine mi, dicta sunt propter nos, quia non cognouimus aduentum istius iusti domini. Et de nobis dixit dominus per Isaiam cap. 43. Elongate foras gentem cæcam & non habentem oculos, & surdam & non habentem aures, ecce omnes congregati sunt. & quid voluit dicere Propheta per hæc verba, nisi quòd Deus nos repulit? quia non cognouimus tempus istius iusti citius? Et congregauit ad se in fide gentes loco nostri. Super quo admiratus Dauid dixit in Psalmo 76. Hæc est mutatio dexteræ excelsi, nos tamen Dei sumus in casu isto nostro & in captiuitate ista, quæ non habet finem, in qua sumus iam sunt Mille anni, & hoc tamen non accidit ita male patribus nostris, qui adorauerunt idola, & occiderunt Prophetas, & transgressi fuerunt legem ex toto corde suo.

Quomodo cæcitas Iudæorum, & incredulitas circa Christum fuit prænuntiata per Prophetas.
Cap. XV.

TImeo, domine mi, propter hoc quod quia non credidimus in isto iusto; idcirco accidit nobis & completum est illud, quod dixit Deus per os Isa. cap. 19. Erit prophetia tanquam verba libri clausi, qui dabitur lectori, & dicetur: ille liber clausus est, nescio quid est in eo, & tunc dabit nescienti literas & dicet; non sum lector ego. Et quæ clausura libri maior est, domine, quam clausura qua clausit Deus corda nostra, iam sunt mille anni & vltra, nec possumus cognoscere per prophetiam nobis traditam à Prophetis super aduentum istius iusti? propter quod alibi dixit Deus per prophetam. Desolabitur Hierusalem & corruet domus sancta, dixit etiam cap. primo. Terra nostra deserta, ciuitates nostræ succensæ igne, & remanebit Sion sicut tugurium in vinea dissipata, hoc est domine mi, & iam sunt Mille anni & vltra. Dixit etiam Isaias cap. 25. Domine Deus exaltabo nomen tuum, quia posuisti ciuitatem in tumultum, & domum in confusionem, vt non

ſit vſque inæternum. Et 30.cap.dixit. Conteret populos contritione vaſis fragelis, in quo non remanet pars ad portandum carbonem ignis, nec hauriendam guttam aquæ. Completum eſt etiam, domine mi, quod dixit Daniel cap.9. Poſtquam fuit occiſus Chriſtus remanebit deſolatio perpetua, in qua deſolatione ſumus iam ſunt mille anni & vltra. Dixit etiam Iſa. 24. cap. Relicta eſt in vrbe ſolitudo, & ſibilabit terra eorum ſibilo, vſque in ſempiternum. Dixit etiam Hiere. cap. 16. Argentum reprobum vocate illos, quia dominus proiecit eos. Dixit etiam Iſa. capit. 50. Ambulate in lumine ignis veſtri, & in flammis, quas ſuccendiſtis vobis. In quibus flāmis nos ſumus iam Mille anni ſunt. Et dixit etiam Amos. 5.cap. domus Iſrael cadet, & non eſt qui erigat eam. Et videtur mihi, domine mi, quòd Deus induxit ſuper nos ruinā iſtam poſt aduentum iuſti huius, poſtquam propheta nullus ſurrexit in nobis nec ſurget ſicut prophetatum eſt nobis, quia nos manemus in incredulitate non recipientes fidem illius ſed negantes. Dixit etiam Oſeas primo cap. Cum accubit mulier ſuper terram & peperit, dixit Deus voca nomen eius ſine miſericordia, quia, non miſerebor populo huic. Et ſi Deus proiecit nos & non miſeretur noſtri, vt experti ſumus iam ſunt mille anni & vltra, quæ vtilitas eſt nos habere legem, circumciſionem, & ſabbatum? dixit Iſaias 53. cap. Educ foras populum cęcum, ſicut eduxit nos de terra noſtra Deus verus, & glorioſus iam ſunt Mille & vltra. dixit etiam idem 26. cap. Vetus error abijt. Et quid eſt antiquum niſi lex noſtra, quæ receſsit à nobis, domine mi, cum rege, cum ſacrificio, cum incenſo, & cum altaribus, & quid peius nobis poterit euenire? & quid eſt quod nos expectamus? nonne videmus quòd diſperſit nos per quatuor partes mundi in diſperſionem, ſicut dixerunt nobis Moyſes, Hieremias, & Iſaias, & alij prophetæ? & tamen nos Dei ſumus, & ad ipſum recurrimus in omni euentu.

Oſtendit reprobationem Iudæorum propter eorum perfidiam, & electionem gentium propter eorum fidem.
Cap. XVI.

TImeo, domine mi, cum nos dicimus inter nos: ego & tu etiam ſumus filij Iacob, & Iſrael, quia iam completum eſt illud, quod dicit Deus per os Iſa.cap.74. Interficiet te Deus ò Iſrael, & vocauit ſeruos nomine alieno. Paueo quòd de illis ſeruis ſimus, quibus debet imponi illud nomen, ſecundum quòd Moyſes

dixit

dixit Deuter.28. Erunt gentes in capite, & populus incredulus in cauda; ficut nos fumus, iam funt Mille anni & vltra. De illis etiam dixit Hierem.12.cap. Replebitur terra fide Dei, & redundabit ficut aqua maris. Et de illis dixit Salomon. 3. Reg.8. Domine Deus cum venerit alienigena ad domum fanctam tuam, & innuocauerit nomen tuum benedictum, exaudi eum domine Deus meus, vt difcat vniuerfa terra nomen tuum timere, ficut populus Ifrael. In quo ergo gloriabimur,domine mi, & quare contemnimus gentes? ex quo Salomon Propheta fecit eas participes in timore Dei, & in domo fancta nobifcum, & forte nos indignos eiecit Deus de ifta domo, & dedit eam iftis. Et de illis etiam dixit Moyfes: Hæc dicit dominus Deus: Replebitur terra tota gloria domini. Et de ipfis dixit Dauid in Pfalmo 21.Præuenient & conuertentur ad dominum vniuerfi fines terræ, & mille generationes. De ipfis etiam dixit Ifa. cap.60. O domus Dauid fancta venit lumen tuum & gloria domini fuper te orta eft, &c. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in fplendore ortus tui, leua in circuitu oculos tuos, & vide,omnes ifti congregati funt,venerunt tibi, & filij extranei ædificabunt muros, & principes eorum feruient tibi. Et qui funt ifti filij extranei, domine mi, qui venerunt ad domum Dei, nifi gentes,quæ feruiebant idolis, qui erant extranei a Deo? & ipfi principes & reges eorum, de quibus dixit Deus, quòd ambulabunt in lumine domus fanctæ, & nos erimus in tenebris extra illam, & fumus iam funt Mille anni. Dixit adhuc idem Propheta de illis cap.65. Ecce gentem quam nefciebas vocabis,& nationes quæ te non cognouerunt ad te venient. Et ficut de facto videmus hodie, funt Mille anni & vltra,quia Chriftus miffus fecundum legem nobis datam venit, & gentes quæ legem non nouerant,venerunt ad eum, & ipfe dedit eis legem nouam puram & fanctam. Adhuc 45.cap. concordauerunt, & reges eorum congregati funt in fide Dei. Et timeo, domine mi, de illis fuiffe dictum eodem cap. Congregamini omnes, & venite gentes, quæ faluatæ eftis per Deum ex gentibus. & de populo dixit Ifaias 65. cap. Quæfierunt me & non interrogabant, & inuenerunt me, qui non quærebant me, & de ipfis etiam dicit Hieremias cap.3. Congregabuntur omnes in nomine domini in domo fancta, & non ambulabunt in prauitate cordium. De ipfis idem Propheta dixit cap.16. Ad te venient omnes gentes ab extremis finibus terræ, & dicent: Non hæreditauerunt patres noftri nifi mendacium & iniquitatem. Et de ipfis dixit Sophonias cap.3.Datum eft gentibus, vt loquerentur fimul in nomine domini, & feruient ei hu-

mero vno, omnis homo de loco suo & omnes insulæ gentium. Et de illis dixit Zacharias 2. cap. Lætare domus Sion, quia ego veniam ad te, & habitabo in medio tui in illa die, & appropinquabunt Deo gentes in multitudine sua. Dicit idem Propheta 8. cap. Hæc dicit dominus Deus exercituum: venient gentes multæ de locis multis, & dicet vir ad vicinum suum, vadamus & quæramus dominum Deum in bono. Et ista, domine mi, completa sunt nunc, & complentur in oculis nostris de plano. Vides populos & linguas legere libros legis, & Prophetarum omnium, & psalterium dimissis idolis suis. Nullus ex eis credit per manum Moysi nec Aaron, nec alicuius Prophetarum nostrorum, nec aliquid remanet de fide ab idolis ab illo tempore, quo crediderūt iusto illi, de quo dicit Abacuch cap. 3. Egressus es domine ad salutem populi tui, ad salutem cum Christo tuo.

De viuificatione gentium, & interfectione Iudæorum, prout etiam uidebitur in capituli sequenti.
Cap. XVII.

Timeo, domine mi, quòd Deus victor & gloriosus viuificat illas gentes per fidem, & interficit nos in incredulitate nostra, sicut ipse dicit per os Isa Prophetæ 65. cap. Pro eo quòd vocaui, & non respondistis hæc dicit dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis. Ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Ecce serui mei gaudent in exultatione cordis, & vos concutiemini præ amaritudine cordis, & interficiet te Deus ò Israel, & vocabit seruos suos nomine alio, in quo benedixit illis qui est benedictus super terram amen. Et nos videmus receptores istius nominis benedictos à Deo super faciem terræ, & nos dispersit, scilicet in captiuitate per quatuor partes mundi hodie sunt Mille anni, & apparent expresse in nobis vestigia iræ Dei, non ad castigationē, sed ad destructionem, & illa est interfectio quam Deus comminatus est quòd interficiet Israël, & illæ gentes viuæ, quas vocat seruos, recipient nomen quod Deus promisit, sed non ante mortem nostri nominis primi secūdum ordinem verborum Dei per Isaiā, & fames & sites quas patiemur non est panis aut aquæ, sed cordiū & animarum sterilitas, & fames verbi Dei. sicut Prophetæ declarant per os Amos cap. 8. & tu domine scis hoc plenius quàm ego, veruntamen Dei sumus in omnibus, quæ accidunt nobis.

Quomodo gentes per fidem uiuificatæ habent mundas obseruantias nouæ legis. Cap. XVIII.

TImeo, domine mi, quòd gentes quæ iustificatæ sunt iam sunt Mille anni, postquam fuit mortuus Iesus in Hierusalem, quia nihil boni habuerunt antequam crediderunt in Deo, & in Christo, & in Apostolis, quoniam ipsi forte erant illi pisces, & illæ bestię de quibus loquitur Abacuch Propheta, quę non habent ducem, & ipsæ gentes purificatæ per fidem habent ieiunia sua, & obseruantias suas legis nouæ, & habent cuncta illa, quæ ad munditiam pertinent in lege antiqua contenta iudæorum. Vides quòd in omni lingua, & in omni loco in oriēte & in occidente gentes sunt confitentes in nomine domini, & nō credunt in eum per Moysem nec per aliquem Prophetarum, quamuis sunt studiosi in lege, & in libris omnium Prophetarum, sed Deus uocauit eos per discipulos iusti, qui egressus est cum Deo ad salutem eorum, sicut ipse Deus benedictus & gloriosus prædixit per os Abacuch Prophetæ. Et isti discipuli eius fuerunt filij nostri de filijs Israel, qui alio nomine vocantur Apostoli. Valde timeo, domine mi, quòd isti sunt illi de quibus dixit Deus per os Dauid in Psalmo. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in extremis finibus extensa verba eorum. Et uerba Prophetæ expresse demonstrant nobis, quòd de istis loquitur & non de nobis cum dicit: non erit lingua, neque sermo qui non audiant voces eorum. Et hoc non potest esse de lingua nostra Hebræa. Quę enim gentes obediunt præceptis Moysi & Aaron? quinimmo ipsi interfecerunt gentes, & fugauerunt eas à se. Hæ autem gentes sciunt hodie Moysem & Prophetas, & cognoscunt Deum, & seruant legem nouam sicut Apostoli docuerunt eos. Attamen Dei sumus.

De electione Apostolorum loco Prophetarum. Cap. XIX.

TImeo, domine mi, quòd illud quod Zacharias Propheta dixit cap. 13. Percutiam pastorem & dispergentur oues gregis, fuit completum quando nos percusimus pastorem istorum puerorum, & sanctorum Apostolorum. Extunc nos oues dispersi sumus per vniuersum orbem, & isti filij nostri, scilicet Apostoli surrexerunt loco Prophetarum. Quod apparet ex hoc, quòd Deus post illos non misit nobis Prophetam, nec notificauit aliquid per visionem.

visionem. Timeo, domine mi, quòd isti pueri sint Apostoli, de quibus dixit Deus per os Iohelis Prophetæ cap.3. Senes vestri somnia somniabunt, & pueri vestri uisiones videbunt. Certissime, domine mi, senes sunt Prophetæ nostri, quia somniauerunt fidem gentium, quam consecuti sunt illi pueri, scilicet Apostoli & viderunt, & de istis pueris dixit Dauid Propheta. Venite filij audite me, timorem domini docebo vos, & Deus non nominat filios in plurali, sed solum nominat eos Israel primogenitum in vsu loquendi communi, & in alio Psalmo nominat istos pueros filios cum dicit: Filij tui sicut plantæ nouellæ. De Israel domine mi, dixit Deus per os Isa. cap. 5. Vinea Dei exercituum fuit domus Israel, expectauit quòd veniret cum vua, & venit cum spinis, propter hoc ego adducam qui destruet illam in conculcationem. Et de illis prędictis filijs Dei, qui vocantur Apostoli, dixit Deus per os Isaiæ 13. cap. non modo erubescet Iacob nec liquefiet facies eius, sed tunc quando videbit de filijs suis illos, quos creauerunt manus meæ sanctificatos ante oculos suos. Et si essent, domine mi, filij isti sanctificati coram nobis secundum viam legis nostrę, non diceretur de nobis quòd essemus in erubescentia, propterea & dissoluerentur facies nostræ, immo haberemus gloriam & resplenderent facies nostræ: sed confusio facierum Iacob, & desolatio est ista, quòd isti filij quos Deus creauit manu sua, scilicet Apostoli sunt sanctificati coram nobis, & non secundum legem nostram, propterea Deus dat intelligere, quòd lex nostra non est lex ipsorum. Dixit etiam Deus per os Hiere. cap. 25. In illa die non dicent patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt, sicut infidelitas iudęorum non nocuit fidei Apostolorum nec nocebit, & propter hoc scribitur. Viuo ego dicit dominus: si erit vltra prouerbium istud in Israel, quia nunquam aliquis de Apostolis, postquam receperunt fidem redijt ad fidem nostram, quare non sentiunt acerbitatem infidelitatis nostræ, sicut dentes nostri obstupescunt de peccato patrum nostrorum. Adhuc de istis filijs, domine mi, qui sunt Apostoli dixit Deus per os Isa. Prophetæ. A quo transmigrabo nisi à populo meo. Filij autem qui erunt infideles, Deus erit Saluator eorum in omnibus angustijs eorum, & vultus eius custodiet eos in caritate eius, & in clementia redemit eos, & propitius erit eis in longitudine dierum. Verissimum est, domine mi, quòd isti filij, de quibus loquimur, semper manserunt firmi: nec Deus transmigrauit ab eis ab illo tempore, quo redemit rex ille iustus magister eorum, sed transmigrauit à nobis, & fuit semper cum eis. Et de istis etiam filijs, qui

sunt

ſunt Apoſtoli, dixit ſapiens Ieſus filius Sirach in libro ſuo cap.3. Audite filij charisſimi,& operamini in ſalutẽ, quia honorat Deus patrem in filijs. Et qualiter intelligi debeat honor ille declarat Deus per os Malachiæ cap.3. Mittet Deus Heliam,qui conuertat corda patrum noſtrorum ad filios. O domine, ſi Deus debuiſſet conuertere corda filiorum, ſcilicet Apoſtolorum ad patres, cum hoc debeat intelligi de fide,tunc iſti filij,ſcilicet Apoſtoli fuiſſent nobiſcum in captiuitate iſta, quæ non habet finem, ſicut & patres noſtri & nos ſumus. Sed ex quo Deus ordinauit quòd debeant corda patrum ad filios conuerti,quid eſt quod expectamus, domine mi? & quid præſtolamur? Et ſi voluerimus dicere quòd alij filij debent eſſe præter Apoſtolos,de quibus intelligantur prędicta, illi erunt in captiuitate ſicut & nos, ex quo viam illius iuſti non ſunt ſecuti, quem Apoſtoli firmiter ſecuti ſunt, & docuerunt ſequendam, & propter hoc habent honorem patrum, in hoc quòd patres dicuntur ad illos conuerti. Cum ergo,domine mi,filij noſtri venerunt antequam nos ad fidem Dei, ſi corda noſtra conuertantur ad filios,corda eorum conuerterentur ad nos, & ſicut dicit Deus altisſimus. Erunt populus vnus animus vnus in Deo glorioſo,& victorioſo, quia non debemus intelligere illam conuerſionem niſi de infidelitate ad fidem, & doctrinam illius iuſti, qui eſt magiſter ſalutis eorum, qui credunt in eo,& ſecundum quòd dixit Dauid de eo: Ipſe eſt, cuius ſacerdotium erit ſecundum ordinem Melchiſedech inæternum, quo obtulit ſacrificium panis & vini, & fuit Melchiſedech ſacerdos Dei altisſimi ante Aaron. Et attende, domine mi, quanta ſit differentia inter ſacrificium Aaron & iuſti iſtius domini. Dixit dominus domino meo:tu es ſacerdos inæternum, non ad tempus,ſicut Aaron,qui mortuus fuit 120. annorum. Item ſacrificium Aaron fuerunt carnes, & ſacrificium illius iuſti domini fuit panis & vinum ſecundum ordinem Melchiſedech. In quibus verbis dominus per Prophetam oſtendit manifeſte, quoniam ſacrificium Aaron finiretur quando inciperet illud ſacrificium inæternum, & ordinatio ſacrificandi: ſed Aaron finiretur,quando inciperet ſacrificium in pane & uino,æternaliter duraturum. Sed de hoc, domine mi, adhuc habeo loqui, ſpecialiter dicam aliqua pauca de iſtis filijs Dei, quæ mihi occurrunt,de quibus dixit Deus per os Ieſu Prophetæ filij Bethoni cap. primo. Erit locus in quo dicetur. Vos eſtis filij Dei viui. & iſte locus,domine mi,abſque dubio eſt Eccleſia, quia Propheta denominat locum,ſed quod dicit erit locus,quia Sinagoga,quæ eſt locus primus, iam erat, & ſinagogam vocat Deus per os Moyſi, &

Aaron,

Aaron, & omnium Prophetarum primogenitum meum, sed in plurali, & quasi quemlibet iu speciali, istos seruos genitos vocat Propheta filios Dei. De illis filijs dicit etiam Deus per os Prophetæ Moysi Deuter. 32. Sanguinem filiorum vlciscetur, & lauabit terram populi sui, & nos, domine, occidimus Prophetas, & non fecit vindictam de eis nisi per 70. annos: sed occidimus Apostolos, & iustum magistrum eorum, & fecit Deus uindictam de filijs iam sunt Mille anni & vltra, & per mortem ipsorum lauit Deus terram populi sui, & non dixit terram filiorum Israel. De ipsis etiam filijs dixit Dauid in psalmo 135. Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij fideles. Comparat enim Propheta istos filios fideles sagittis emissis de manu potentis, quia Deus omnipotens misit eos ad 12. partes mundi per quatuor mundi climata fideles hos filios cum doctrina legis psalterij, & prophetarum. Moysen autem & Aaron non misit extra domum sanctam ad docendum, quia non ad Indiam, Romam, nec ad alia loca extra terram sanctam misit eos annuntiare doctrinam legis, & prophetarum, sed isti fideles filij sic proiecti, vel missi per vniuersum mundum, surrexerunt coram Deo loco nostri, postquam Deus occidit Israel & nomen nostrum. Quod bene innuit Dauid in psalmo cum dicit: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos filios reges & Principes. Et per istos innouata est lex prima secundum ordinem Melchisedech, qui sacrificium Dei instituit in pane & vino, ex quibus communicauit. *Non intelligas de communione Sacramentali, cum non fuerit tunc instituta, sed dicit communicauit, idest dedit, uel partem illius panis & uini tribuit.* Abraham amico Dei, prout extat in lege certum, apud quem Deus per ministerium istorum mutauit sacrificium nostrum, sicut mutauit nomen nostrum, & sicut mutauit legem carnalem nostram in legem spiritualem. Et si Deus dixisset nostro Moysi sicut dixit per os Dauid Messiæ siue Christo: Tu uenies sacerdos inæternum secundũ legem Moysi, & Aaron, staret illa lex, sed dicit: Tu es sacerdos inæternum secundum ordinem Melchisedech. Et amicus Dei communicauit de sacrificio panis & uini, & non de sacrificio carnium. Ad hoc bene sonat verbum Moysi cum dixit: Comedetis vetustissima veterum, per quod intelligit sacrificium Melchisedech. Et iterum, & nouis superuenientibus, idest, nouæ legis sacrificio publicato, vetera, scilicet vestra sacrificia proijcietis. Nos tamen Dei sumus in omni euentu,

Be

De reprobatione ſacrificij Iudæorum, & electione ſacramenti Chriſtianorum. Cap. XX.

TImeo, domine mi, quòd Deus eiecit nos à ſe, & ſacrificium noſtrum, & acceptauit ſacrificium gentium, ſicut dixit per os Malach. cap. primo. Non eſt mihi voluntas in vobis dicit dominus, neque accipiam ſacrificium ueſtrum, quoniam ab ortu ſolis vſque ad occaſum eius magnum eſt nomen meum in gentibus, quæ offerunt in nomine meo ſacrificium mundum. Ergo apud Deum ſacrificium Gentium eſt mundius quam ſacrificium noſtrum? Et inſuper quia Deus priuauit nos omni ſacrificio mundo, & alio docens Chriſtianos vt ipſi vitarent nos, ne contaminarentur, ſicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo ſacrificium noſtrum fuit mundum apud Deum & acceptum legis. Etiam tu, domine mi, noſti quid dicit Deus in pſalmo 80. de noſtro ſacrificio, cum ait per os Dauid Prophetæ: Nunquid vidiſtis vos quòd ego comedi carnes taurorum, & hircorum ſanguinem biberem? Per quod manifeſtat Deus quòd ipſe contemnat carnium ſacrificium. Et vnde eſt nobis, domine mi, quòd nos deteſtamur in gentibus ſacrificium panis & vini, quod ſtatuit Deus, & in illo reprobat ſacrificium carnium, cum Salomon deſcribat illud Aaron dicens, iſte ſcilicet Aaron extendit manus ſuas ſuper altare, & obtulit ſanguinem vuæ, & incenſum Deo viuo, & obtulit ſacrificium noſtrum de granis terræ, ſicut Melchiſedech obtulit pro Abraham. Deus etiam teſtificatur per os Ieſu Prophetæ cap. 19. quòd nos obtulimus ſacrificium de panibus, cum dixit: Non offeratis mihi ſacrificium panis, quoniam panes veſtri triſtitiæ ſunt, & quicunque comedit ex eis contaminabitur. Vnde nos offerebamus aliquando ſacrificium panis, ſed nullum eſt acceptum ſacrificium Deo de manibus noſtris. Et de noſtro ſacrificio carnis dixit Ieſus Propheta filius Bethoni cap. 9. Deus magis diligit pietatem & miſericordiam, quam ſacrificium carnium. Declarat Deus ſacrificium gentium per Moyſen Leuit. 23. Offeretis Deo ſacrificium de leuatis de aera, & de expreſſione vuæ, & benedicat vobis Deus, & cunctis operibus manuum veſtrarum. Scimus etiam nos, domine mi, quòd Deus mandauit in principio poni ante archam federis domini panes & non carnes. In Exo. etiam cap. 29. dixit Moyſi: Offeras hircos, & cum illis panes azimos. Qui panes azimi ſunt ſacrificium

gentium. Etiam, domine mi, cum Deus de hoc in libro Regum capitulo 21. præcepit Aaron per Moysen dicens: homo de semine Aaron sacerdotis qui habet maculam non offerat sacrificium de panibus, nec aliud quodcunque sacrificium. Vide, domine mi, per quod præponitur sacrificium panis. Dicit etiam Deus per Moysen 3.Reg.3. Offeretis Deo sacrificium de omnibus habitationibus uestris, panes duos de primitijs frugum, & cum panibus arietes septem. Et primo ponit, domine mi, panes, & postea carnes. In alio loco legitur, quem tu scis, domine mi: dixit Iesus Carus, & gloriosus filijs Israel: Quando intraueritis terram habitationis vestræ, quam daturus est uobis dominus Deus in hereditatem, offeretis Deo panes in sacrificium, & sacrificium totum, & adhuc thaurum cum farina purissima & pane. Ergo Deus præcepit fieri sacrificium de pane & ex farina purissima, & acceptabit illud. Et tale sacrificium est hodie gentium, scilicet panis ex farina purissima. De sacrificio etiam panis fit mentio primo Reg. 21. cum Dauid venit ad Abimalech principem sacerdotum in Silo, & petiuit ab eo panes. Qui respondit: Non sunt hic panes nisi panis oblatus, quem non conuenit comedere pueris tuis, quia sanctus est. Hæc dicta sint de sacrificio panis. Et plura dici possent, quæ tu, domine mi, nosti. sed quia gentes ponunt in sacrificio suo aquam, non debet nobis inconueniens videri, quia etiam in scripturis sanctis inuenimus de hoc exemplum, scilicet quòd Deo fiebat sacrificium de aqua, & fuit Deo acceptum. Inuenimus etiam secundo Reg.23. quòd duo iuuenes hauriẽrũt aquam de cisterna, quę erat ante portam Bethleẽ & Propheta Dauid obtulit illam Deo in sacrificium, ergo non est contra scripturam, si gentes hodie ponant aquam in sacrificio, quod faciunt Deo? Nos etiam legimus vt dictum est quòd Aaron fecit Deo sacrificium de pane & vino, & Dauid de aqua, & ista tria sunt simul in uno sacrificio mundo, quantum natura patitur, & quantum intellectus noster excogitare potest, & non sicut carnes taurorum pinguium. Helias noster vt narratur Reg. 3. infudit aquam super sacrificium carnium, & Deus misit ignem de cœlo & acceptauit sacrificium cum aqua perfusum. Magis: Angelus in figura communicauit etiam Heliam in pane subcinericio & aqua, quando Helias ambulauit in fortitudine cibi super illud, quod natura non potest concedere 40. diebus vsque ad montem Dei. Hoc etiam sacrificium vini cum aqua mixtum, pulcherrimum & aptum describit Salomon Propheta in libro

Prouerb.cap.11. cum dicit. Sapientia altissima communicauit sacrificium suum & parauit mensam: tunc misit seruos dicens: Qui est paruulus ueniat ad me, insipientes comedent panē meū, & bibent uinum meum temperatum aqua. Quid, domine mi, mensa parata sapientia altissimi nisi altare? Quid, domine, panis & uinum mixtum nisi sacrificium de pane, & vino, & de aqua quod fit in altari? qui sunt insipientes vocati per seruos sapientiæ, nisi gentes, quæ ignorabant Deum uocatæ per Apostolos? Et notabiliter dicit, panem suum & vinum suum. per id enim innuit hoc sacrificium esse gratum Deo. Et quòd ad istud conuiuium tam sublime & tam spirituale nō uocauit patres nostros, qui erant sapientes in lege, qui erant occupati in sacrificio legis, quod etiam carnale sacrificium non dimisit nobis, sed priuauit nos illo, iam sunt mille anni completi, quod nobis accidit propter illum iustum in quem peccauimus. Attamen Dei sumus.

Quòd Deus refutauit ieiunia, sabbata, & sacrificia Iudæorum, & Christianorum elegit.

Cap. XXI.

VAlde timeo, domine mi, ab illo uerbo quod Deus fortis & gloriosus dixit per os Malachiæ capitolo primo, vbi sic tangit de sacrificio gentium. Ab ortu solis vsque ad occasum gentes offerent sacrificium nomini meo mundum. Vbi aduerto, quòd sacrificium nostrum non fuit acceptum nisi in uno loco solo, scilicet in domo sancta præcise, quo etiam loco & sacrificio priuauit nos Deus, scilicet terra promissionis, & vbique dispersit nos terrarum, iam sunt Mille anni. Vnde uenit super nos & completum est, quod Deus dixit de nobis per similitudinem loquens per os Isa.cap.22.vbi ait. Completa est vindemia, & non est de cętero collectio. Vnde uenit super nos, & completum est, quod Deus dixit per os Malach. prophetæ, ubi sic ait. Non est mihi uoluntas in vobis & sacrificium non accipiam à vobis. Venit etiam & iam completum est, quod Deus dixit per os Isa.cap.primo, cum ait, Sabbata vestra & festiuitates vestras, & sacrificium vestrum non recipiam, quia omnes uos estis in ira mea. Venit etiam & completum est super nos, quod dixit in eodem cap.Isa. cum loquitur per eum Deus & ait. Quid mihi multitudo victimarum vestrarum, quid multiplicastis mihi sacrificium de arietibus & carnibus hircorum, ego autem contempsi

sanguinem vitulorum & arietum carnes, & hircorum cum præsentaueritis ea coram me, & quis recipiet ea à vobis, non deturpetis lapides meos sanctos: frustra non offeretis vltra sacrificiū, quoniam incensum vestrum & sabbata vestra, & solemnitates vestras non recipiam à vobis, quia odiuit illa anima mea. Si eleuatis manus vestras ad me, auertam vultum meum à vobis, & si multiplicaueritis orationes vestras non exaudiam, quoniam manus vestræ plenæ sunt sanguine, & omne sacrificium vestrum sicut cadauer fętidum. Et egressus atrij portæ exterioris, & ille qui mihi iugulauerit taurum sicut qui decollauerit hominem. Et ille qui obtulerit in sacrificium hircum sicut qui obtulit carnem. Et qui obtulit vinum sicut qui offert sanguinem porci. Sed abominatio de sacrificijs apud Deum nihil aliud significat, nisi mutatiōnē sacrificij nostri carnalis & grossi in sacrificium istius iusti domini spirituale & subtile, qui instituit offerre panem loco carniū, & aquam mundam loco pinguedinis carnium, & vinum purum loco sanguinis, & homo offertur spiritualiter & acceptabiliter Deo, non sicut animalia decollata per nos, quæ per prophetam comparantur cadaueri putrido. Nos attamen Dei sumus, & ad ipsum redibimus in omnibus quæ euenerint nobis. Et quia non credimus, domine, hæc quæ locutus est nobis Deus per Prophetam istum qui describit tam euidēter de sacrificijs nostris, dixit etiam Deus per Hiere. cap. 7. Inuitate proximos vestros ad sacrificia, & cōmedite cum eis carnes sacrificiorum vestrorum, quia in die qua eduxi patres vestros de Aegypto, non præcepi eis uerum de sacrificijs, sed dixi: Audite vocem meam & ero vobis Deus, & vos mihi populus. Si ambulaueritis in omnibus quæ præcipio vobis bene erit vobis. Et non audierunt nec posuerunt aurem suam ad dictum meum. Et tu, domine mi, es qui hoc nosti. Attamen Dei sumus in omnibus quæ euenerint nobis.

Secundum probat abiectionem Sinagogæ, & electionem ecclesię per uerbum Domini ad Rebeccam. Cap. XXII.

TImeo, domine mi, quòd de Sinagoga, & Ecclesia intelligatur verum illud, quod scribitur 25. cap. primi libri legis, cū dicit dominus Deus Rebeccæ vxori Isaac. Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi venient de vtero tuo. Et gens gentem superabit, & maior seruiet minori. Domine mi, sola Rebecca fuit mater iudæorum & Gentilium. Populus maior & primogenitus

nitus fuit Sinagoga, quæ maior fuit honore, & scientia Dei dotata. Populus secundogenitus, & minor apud Deum, fuerunt gentes in infidelitate manentes, & in ignorantia sua. Si tamen, domine mi, Deus occidit Israel, prout describit Isaias, & tunc tota subuersa est Sinagoga, quæ fuerat maior & seruiuit gentibus, quę fuerat minor, vt compleretur verbum quod Deus dixit Rebeccæ. Gens gentem superabit. Etiam de Ecclesia dixit Deus per os David psalmo 44. Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, distinctis coloribus adornata. Exponitur, domine mi, quòd Ecclesia gentilium quæ uocatur regina, diuersitate linguarum omnium, quæ seruiunt ei, est adornata quasi colorum distinctione. Nam omnes linguæ in Ecclesia concordant in vera expositione legis, & psalterij, & libri omnium prophetarum. Sinagoga vero, non habuit nisi unam linguam, & ornatum suum quasi vno colore, scilicet hebręa.

Probat hoc idem per uerba Malachiæ Prophetæ. Cap. XXIII.

TImeo etiã, domine mi, de verbis inductis superius frequenter per Malachiam prophetã, dixit Deus Sinagogę cum ait. Nõ est mihi voluntas in sacrificijs vestris, quia ab ortu solis vsq; ad occasum magnum est nomen meum inter gentes, quę offerũt nomini meo sacrificium mundũ, sicut de natura sua mũda sunt, aqua, vinũ, & farina pura, de quibus factum est sacrificiũ, & non indiget mundatione, & lotione, sed Sinagoga indiget lauare carnes sacrificiorum, & purgare ventres animaliũ, quæ in sacrificio sacrificabantur, & lauare locum de sanguine, & pinguedine sacrificiorũ, aliter esset horror tractare. In sacrificio autem panis & vini, & aquæ, non apparet aliquid indecens. Prouerb. 8. Melior est buccella panis, nihil turpe etiã corporaliter sumpta. Aestimo, domine mi, quòd de isto sacrificio dixit Deus per Salomonem Prouerb. 7. Melior est buccella panis cum charitate quàm uitulus saginatus cum inimicitia. Buccella amoris, domine mi, pura est mansuetudo super mansuetudinẽ, & remissio mutua offensarũ, & vitulus odij saginatus, est oculus pro oculo, & occulta interfectio inimicorũ. Ergo, domine mi, sacrificiũ Sinagogæ est vitulus pinguis cum inimicitia, & sacrificium ecclesiæ buccella est panis cũ charitate, de qua dixit Deus. Melior est buccella, &c. Pulchre etiam describit Deus Ecclesiam assimilando ceruis per os Salomonis, Prouerb. 5. vbi ait. Cerua Deo charissima in æmulo suo,

cuius vbera inebrient te omni tempore,& amor illius delectet te inæternum. Sinagoga enim dici possit cerua aliquo modo, sed non est nobis possibile exponere verbum istud,respectu illo præsertim,quia nō habet ęmulum vnum sed ęmulos multos. Aemuli eius fuerunt Moyses,& Aaron; Daniel,Isaias,Hieremias, & cæteri similes. Et ecclesia est Deo dilecta cerua in emulo suo uno, de quo, & qua scribitur cerua carissima Deo in ęmulo suo non habente parem in nobilitate,& gratia. Tunc addit,domine mi, & dicit: inebrient te vbera eius omni tempore:delectare in amore illius inæternum. In quibus verbis describit Deus sacrificium ecclesiæ omni tempore duraturum inæternum. Similat autem Deus illam matri lactanti filios, & in hoc quod dixit: inebriabo te,denotat materiam sacramenti spiritualiter ad uinum,& vbera denotat in reliquis partibus sacramēti esse delectabile nutrimentum,& sufficiēs sacramentum,quo sacrificio iam fruitur, & delectatur ecclesia,iam Mille anni sunt. à quo tempore priuauit Sinagogam sacrificio. Aemulus autem ille in quo ecclesia est tam grata Deo, est Christus dominus & vbera eius dant uinum perpetuum,de quo peruenit gaudium sempiternum. Et nō dicit quòd dabit carnes & pinguedinem, vel sanguinem,quæ faciunt sacrificium laboriosum. Sacrificium Sinagogæ quo Deus priuauit nos iam sunt Mille anni, nos autem Dei sumus,domine mi. Fuit autem Sinagoga sicut mulier, quæ habuit alium virum, supple Deum, & perdidit illum & domum sanctam. Et ista ecclesia fuit cerua in deserto sine marito,sed Deus uicem illius supplet. Vnde ipse fortis & gloriosus dicit per Isaiam cap.63. Puellæ sequestratæ meliores sunt quam illæ quæ habent uirum. Item ille Propheta cap.63. Ego faciam dicit dominus Deus vineam & flumina ad potum populo meo electo. & tu Iacob non obediens, & tu Israel non audiens, sicut nos, domine mi, sumus extra obedientiam, nec habemus aures,nec oculos. Quapropter hæc captiuitas nostra iam vsque ad complementum mille annorum peruenit. Timeo,domine mi,de lege nostra quæ furoris iram habet in promptu, & dicit oculum pro oculo, &c. Sed cerua illa ęmulum habēs vnicum dixit in Euangelio suo glorioso Matth. 5. Qui te percusserit in unam maxillam statue illi alteram. Loquitur Dauid in Psalmo 31. Quam magna & quam multa dulcedo tua domine quam abscondisti timentibus te & compleuisti eam sperantibus in te. Et est clarum,domine mi,quòd populus Sinagogæ timuerit pœnas legis, scilicet oculum pro oculo, quia erat in promptu

executio.

executio. Sed populus ecclesiæ ſperans eſt in dulcedine Dei, qui percuſſi in faciē non repercutiūnt. quapropter parauit illis Deus ſcilicet gentibus magnam multitudinem dulcedinis ſuæ, quam abſcondit à Iudæis. Attamen, &c.

Quòd cantus Chriſtianorum eſt Deo acceptus.
Cap. XXIIII.

PAueo, domine mi, quòd loquatur Deus de nobis per os Iſa. cap. 28. cum ait. Erunt prophetæ apud nos. ſint ſicut uerba libri ſignati, quem non aperit lector, nec ignorans literas. De filijs autem ſupradictis quos Deus totiens deſcripſit, vt allegatum eſt, cumpluries loquitur Deus in eodem cap. cum dicit. Manifeſtabunt ſanctum Iacob, & euangelizabunt Deum Iſrael, & accipiēt ignorātes ſciētiam, & muſici ſciēt leges. Apertè uidemus, domine mi, quòd iam ſunt mille anni quòd ignorantes muſici ſciūnt, & docent legem noſtram, & qui ſunt ignorantes niſi gentiles, & qui ſunt muſici cantantes pſalterium noſtrum, & Prophetas in Eccleſijs ſuis, niſi Chriſtiani? De quibus muſicis ſiue cantoribus dicit Deus per os Dauid in pſalmo 75. Cantate domino canticum nouum quia mirabilia fecit. Et quid eſt canticum illud nouum, domine mi, niſi teſtamentum nouum, & antiquum niſi lex antiqua? Et de iſtis etiam muſicis, dicit Deus per Dauid Prophetam pſal. 95. Cantate domino omnis terra, pſalmum dicite nomini eius. Et in eodem. Cantabunt tibi & pſallent nomini tuo uniuerſæ familiæ gentium, & notanter dicit: vniuerſæ familiæ gentium, & non Iſrael ſingulariter. De iſtis etiam muſicis dicit Deus per os Dauid pſalmo 88. Beatus populus qui ſcit cantilenam, in lumine vultus tui ambulabunt. De illis etiam, domine mi, ſcribitur in pſalmo 88. Cantabunt tibi gentes in domo Dei mei canticum. In loco iſto ponit cantilenam antomaſiæ, etiam ſunt mille anni quòd nos iudęi non cantauimus in domo ſancta. De iſtis cantoribus dicit Dauid. Cantabunt canticum in domo Dei inæternum. De nobis dicit in pſalmo 139. Quomodo cantabunt canticum Dei in terra aliena. Et qualiter poteſt eſſe, domine mi, quòd ſperamus terram habere & nomen, cum Deus dixit per Amos prophetam cap. 5. Cęcidit Iſrael, & non reſurget, virgo Iſrael proſtrata eſt & non eleuabitur. Idem propheta cap. 9. Et ueniet tribulatio & non ſaluabitur qui effugerit ex eis, & ſi abſconderint ſe in mōte Carmeli: inde præcipitabit eos

manus

manus mea. Etiam si descederint in profundum maris, illuc mittam serpentes, & mordebunt eos. Et si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladium & occidet eos, & ponam oculum super eos in malum & non in bonum. Quod fecit nobis Deus, iam sunt mille anni completi quod cãticum & psalmum cantauimus, ex quo sic est. Attamen, &c.

Quòd Iudæi indebite repræhendunt cantum Christianorum. Cap. XXV.

DOmine mi, dixit Deus de nobis. Ponam oculum meum super eos in malum, & non in bonum, sicut manifeste videmus sunt mille anni. Dixit uero de istis filijs musicatoribus per os Dauid, Omnes gentes plaudite manibus, & cantate Deo in voce laudis. Et alibi dicit, Iubilate Deo omnis terra, seruite domino in letitia. Introite in conspectum eius. Dicas totum iubilate. Et psalmo 66. Cantate domino omnis terra & annuntiate de die in diem. Paueo, domine mi, ex quo Deus dixit per os Hiere. cap. 9. Docete filios vestros & filias vestras fletum & planctum, quoniam mors egressa est per portas vestras. Ex quo Deus dixit de ijs filijs musicis siue musicatoribus per os Dauid, psalmo 167. Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ: iuuenes & uirgines, senes cum iunioribus, laudent nomen domini. Et psalmo 48. In sacrificio cantus honorabit me. Ac si aperte diceret: Non in sacrificio carnium hircorum sicut erat sacrificium nostrum. Etiam, domine mi, si negemus verba creatoris veri, quæ dixit per os Isa. prophetæ cap. 48. musici seu musicatores addiscentes scripturas, & totum psalterium Dauid. Sic musicali arte notatum per sonum acutum & grauem. His omnibus cõsideratis uidetur mihi quòd nos erramus in hoc, quòd nos de sua laudis sacrificio iudicamus, quod in ecclesia Dei exhibent cantando, præsertim cum in lege Dei de hoc inueniam præcepta & exempla Dauid, qui etiam dicit. Laudate eum in cithara & organo, laudate eũ in cymbalis magnis laudibus, & omnis spiritus laudet dominum Iesum Christum, hoc scribit psalmo 150. Exemplum etiam in 2. Reg. cap. 6. ubi legitur quòd Dauid discooperto capite saltans psallebat cum cithara ante archam domini, quem temeraria uxor sua Michol ausa est redarguere. Cui ipse ait. O fatua nonne videbit me dominus despectum psallentem? filij autem Israel sonabant buccinam dum transducebant

bant archam. Sed qui sumus, domine mi, obsecro, irridentes solemnitates ipsorum musicorum, nisi Michol fatua? & qui sunt isti canentes nisi Christiani saltantes & exultantes Deo in humilitate sicut Dauid, prçsertim cum dicit Deus omnis spiritus laudet dominum. Si dixisset: Omnis Israelita praecisè; tunc possemus alijs insultare. Et sic Deus fortis, & gloriosus dicit per os Isa. Prophetæ capitolo secondo, quòd gentes sunt in conspectu eius quasi nihil. Sed hoc est intelligendum de gentibus istis quæ fuerunt antequam haberent notitiam Dei per aduentum iusti, quia tunc fuerunt pagani & idolatræ, ideo intelligi non potest bene illud, nisi de gentibus quæ inuenerunt dominum, quæ offerunt omni die sacrificium mundum in oriente, & in occidente, sicut dicit per os Malach. prophetæ, vt iam superius est allegatum & certe domine mi nos erramus. Attamen.

In quo probat apostasiam Iudæorum à Deo.
Cap. XXVI.

PAueo, domine mi, quòd apostauimus à Deo in primo aduentu istius iusti, de quo introduximus auctoritates prædictas, & cui expresè conueniunt omnia, quæ scripta sunt apud nos in libris legis & prophetarum. Propter quam apostasiam, sicut Deus prætendit longitudinem dierum, & captiuitatem istam nobis intulit. Et si expectamus saluatorem alium ab illo iusto, non prodest nobis. Sed argumentum nobis euidens est captiuitas illa, quæ fuit in Babylonia 70. annis & quantum ad tempus, quia breue, quantum ad gratiam, quia Daniel propheta fuit captus nobis qui erat amicus Dei, & per quem consolabatur nos de liberatione propinqua. Non etiam omnes tribus fuerunt in ipsa captiuitate; sed hçc captiuitas iam peruenit ad complementum mille annorum, nec est Daniel nobiscum, & omnes tribus nulla excepta sunt in dispersione elongatæ à domo sancta. Ex quo signum est euidens quòd pro peccato generali, quod est in nobis omnibus, quod peccatum cum perseuerat in nobis, perseuerabit ira super gentem nostram sine spe, & tamen expectamus aliquem alium, quæ expectatio non prodest nobis. Et si uoluerimus dicere quòd hæc captiuitas non est generalis, & quòd in aliqua parte mundi nos habemus regem & Principem, cito poterimus secundum legem nostram argui de mendacio, & conuinci. Nam si nos iudæi in aliqua parte mun-

di regem & Principem haberemus: hoc esset de vna sola tribu, scilicet Iuda, sed Deus diffiniuit contra Iudam, quòd non esset super Iuda rex ex illa inæternum. Vnde dixit Hierem. Propheta capitolo decimoseptimo. Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in lapide Adamantino insiliens super corda eorum. Et id quod est scriptum stylo ferreo in lapide Adamantino qualiter deleri expectamus? Non delebitur inæternum, præsertim cum Deus fortis & gloriosus locutus est per os Isa. prophetæ, capitolo tertio. Dominator dominus aufert à Hierusalem, & Iuda iudicem, prophetam, & principem. De nobis etiam dicit propheta filius Boceri capitolo decimiquinto, libri sui. Erunt filij Israel sine Principe & sine lege. Nos scimus, domine mi, quòd ab initio mundi fuerunt aliqui magni & sancti coram Deo, & in principio fuerunt longæ uitæ sicut Matusalem & Enoch, & cæteri, & nullum illorum extendit Deus vltra mille annos, & nos inuenimus inter nos quòd Messias siue Christus promissus nobis, fuit natus in Babylonia tempore captiuitatis illius, quæ fuit 70. annorum, sed hoc tempus nostrum habet in ætate. M. & v. annos, quā fabulam, & nō prophetiam nulla ratione possumus defendere, hoc tamen dicimus, & asserimus in Sinagogis nostris, vbi nullus commiscetur nobis extraneus. Sed audias doctrinam Christianorum publicam super psalmo 88. fundatam. Ad Sion dicet homo & homo natus est in ea, & ipse qui est, fundauit eam. In uerbis istis nominat Mariam dominam nomine ciuitatis, & dicit quòd homo natus est in ea, & non dicit, talis Israelitæ vel talis, vt intelligas quòd filius Mariæ non fuit vmquam in lumbis alicuius hominis. Et in secundo libro Reg. capitolo secondo hoc manifeste declarat: cum Deus dicit ad Dauid. Quando compleueris dies tuos, & dormietis cum patribus tuis: suscitabo progeniem tuam post te, quæ egredietur de vtero tuo, & ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Sed nunquam fuit possibile, domine mi, quòd aliquis egrederetur de vtero patris sui sed hoc expresse ponit ad demonstrandum, quòd Christus non foret concipiendus in muliere per semen decisum de lumbis uiri, sicut cæteri homines, tam à Dauid quam ab alijs descendendo. Dicit etiam Deus per os Dauid in psalmo. Ex utero ante luciferum genuite: ac si Deus fortis, & gloriosus diceret de Christo suo, quòd de voluntate sua, quæ est spiritus sanctus genuit eum, & non de semine ducendo, cum ponit ex utero, quia Christus natus est ex utero sine virili semine,

præter

præter curſum ſolitum naturæ, & hæc eſt vera doctrina Chriſtianorum, quæ non intrat in capitibus noſtris. Propter hoc euenit nobis illud quod euenit nobis. Deſcribit etiam per eundem modum Chriſtum naſciturum Dauid propheta, cum dicit in pſalmo 88. Iurauit dominus Dauid veritatem, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Attamen Dei ſumus.

Concludendo inducit aliqua dicta Sarracenorum de Ieſu, & Maria matre eius.
Cap. XXVII.

Certe, domine mi, licet nobis non opponant Chriſtiani dicta Sarracenorum, præcipue quæ traduntur in Alcorano & in expoſitionibus eius, ſcientes quòd nos non reciperemus, ſicut nec ipſi recipiunt; tamen ad fatigationem noſtram, & ad fortificationem credentium: Si nobis opponerentur illa quæ dicuntur à Sarracenis de Ieſu, & de beata Maria eius. Omnes enim Sarraceni dicunt quòd ipſe fuit ille Meſsias, quem prędixerunt eſſe venturum, & præponunt illum Machometo eorum Deo quantum ad genealogiam. Fatentur enim quòd parentes Machometi fuerunt idolatræ, & praui & de ſemine Agar ancillæ. Et dicunt quòd Meſsias fuit filius Iſaac & Prophetarum & iuſtorum, & recta linea vſque ad beatam Mariam virginem matrem eius. De Maria vero dicitur ſic in Alcorano de familia Adamar, dixit Angelus Gabriel ad Mariam. O Maria Deus te elegit & docuit gratiam, & prælegit ſuper omnes mulieres omnium ſæculorum, & poſuit te quaſi nouum medium, diuidens inter homines terrenos & Angelos Dei in Paradiſo delitiarum. Dicunt etiam omnes Sarraceni, quòd Chriſtus ſiue Meſsias habuit à Deo poteſtatem faciendi miracula, ſanandi omnem languorem, & infirmitatem, & eijciendi demonia, & ſuſcitandi mortuos, & ſciuit omnia ſecreta cordium, & credunt omnia miracula Ieſum feciſſe quæ euangelium commemorat. Et hoc expreſſe teſtificatur Alcoranus, vbi dicitur in capitolo prædicto domar, quòd Meſsias ſciuit & ſcit omnia & etiam ſecreta cordium. Vnde verba Machometi, ſciuit Eiſe, ideſt Ieſus omnem librum, & omnem ſapientiam, & etiam totam legem Moyſi, & quòd omnes comedebant & bibebant in domibus ſuis, & quid reponebant in theſauris ſuis. Dicunt etiam de Chriſto ſiue Meſ-

sia, quòd dum fuit in hoc mundo contempsit diuitias, & abiecit carnales delectationes, nec habuit concubinas, quæ sunt occasio peccati, & causa inobedientiæ. Item dicitur in Alcorano illud uerbum Euangelicum vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos. Et hæc omnia, licet sint auctoritates aperte dicentium contra, sunt tamen conformes ijs, quæ prophetæ dixerunt de Messia in primo aduentu suo ut patet in prædictis. Dicunt etiam in Alcorano quòd Eise, idest Iesus Christus est verbum Dei, & omne verbum Dei est Iesus Christus apud Sarracenos, quasi nomen proprium. Ita quòd nullus alius homo uocatur hoc nomine nisi Iesus, quem uocant Eise. Vnde dixit Deus ad Eise. Ego sum sufficientia tua, ego leuabo te usque ad me, & purificabo te ab infidelibus. Considera ergo, domine, quòd gens iudęorum propter captiuitatem, quam passi sunt iam mille annis, sunt enim paucissimi iudęi in comparatione aliarum nationum. Nam Sarraceni multiplicati sunt & crescunt quotidie, fides autem Christi impleuit totum mundum, nos vero vbique dispersi sumus à Deo nostro, & vbique sumus paucissimi, sicut Ruben cum dixit non crescas, &c. nos autem non crescimus & illi crescunt quibus sumus inimici super omnes gentes, & nil pro ficimus. testimonium multorum stat semper contra nos, scilicet Christianorum, & Sarracenorum. Alcoranus eorum & Euangelium Christi quibus nolumus obedire. Tamen meo iudicio Alcoranus nihil valet, cum manifeste contineat contra doctrinam nostram, sicut ipse nosti, & sicut expositores eius, apparet euiden ter quòd ignorauerunt testimonium. Sed quid dicemus de Euan gelio Christianorum, supposito quòd Christus siue Messias iam venerit. nihil enim continet contra prophetas & legem nostram, sed est manifestatio omnium prophetarum & promissionis impletio, quæ in lege continentur, sumendo spiritualiter prout continet doctrina Christianorum. Nihilominus, domine mi, super ijs dubijs ad te recurro maxime sup primis nostris, quæ habui à prophetis, quia de Alcorani testimonio scio quòd quasi nihil reputabis, tu maxime qui Arabicum scis. Perfecte enim nosti quia ipse Machometus, qui dixit se prophetam, nec uentura prædixit, & qui dixit se nuntium Dei, contra Deum, & eius scripturam docuit, ut corruptus homo penitus, & ignorans.

Explicit Epistola Rabbi Samuelis quam scripsit ad Rabbi Isaac magistrum Sinagogæ.

Nota

NOta quòd iste libellus videtur fuisse occultatus per Iudæos vltra ducentos annos & triginta, quod conijcitur ex hoc, quia cum iste Doctor Samuel scriberet Rabbi Isaac, solum dixit fluxisse mille annos à tempore, quo per Titum expugnantem sanctam ciuitatem iudæi sunt dispersi, & ideo videtur quòd statim post illos mille annos captiuitatis, & dispersionis iudęorum, iste liber fuerit conscriptus. Sed Iudæi uidentes quòd per tot euidentia testimonia prophetarum, ipsorum errores conuincerentur: istum librum, tanto tempore, vt dictum est, occultauerunt, ne per catholicos fideles, ipsorum errores possent argui per contenta in hoc libello. Qui translatus est sub annis domini. MCCC. XXXIX. Et cum diligenti emenda per me Ioannem Schallus artium Doctorem Mantuæ impressus, sub annis præfati Domini nostri Iesu Christi. MCCCC.LXXV. regnante ibidem felicissimè Illustrissimo Domino Domino Lodouico de Gonzaga Marchione Secundo.

F I N I S.

